

MENNESKERET & VRANG

DEN DANSKE HELSINKI-KOMITÉ FOR MENNESKERETTIGHEDER

Ukraines tro på Europas idealer

Af Hanne Severinsen

Ved det ny Europæiske Folkemøde i Mariager i august med Den danske Helsinki-Komité for Menneskerettigheder som medarrangør talte to unge ukrainere, Anastasija Krasnosjtjoka og Serhij Kostrikov, som i 2013-14 var aktive i "Værdighedsrevolutionen" på Majdan-pladsen i Kyiv – den revolution, der startede som protestdemonstrationer i skuffelse over, at Ukraines daværende russisk-venlige præsident i sidste øjeblik trak sig fra en associeringsaftale med EU.

Anastasija og Serhij kom begge til Danmark i 2016 som ph.d.-studerende på DTU - og her blev de overraskede over kontrasten mellem deres og danskernes entusiasme for de europæiske idealer. De er på mange måder repræsentative for de mange unge ukrainere, som har taget idealerne om det demokratiske europæiske fællesskab til sig. For dem er det en identitetskamp at være europæisk.

I vores fredelige, velfærdsvante Vesteuropa trækker vi ofte på skulderen af de europæiske idealer. Vi snakker mere om bureaukrati og krumme agurker. Man kan dårligt forestille sig, at vi i Danmark ville samles i begejstret fællessang om "Danmark i Europa" til tonerne fra Beethovens 9. symfoni. Men det var det, de gjorde på Majdan-pladsen i Kyiv i november 2013 i protest mod, at den korrupte præsident Janukovitj droppede associeringsaftalen med EU for i stedet at indgå en aftale med Putin.

For især den unge generation af ukrainere har Europa været det, man stræbte efter at blive en del af - lige fra starten af uafhængigheden i 1991. Europa var og er for dem symbolet på en fremtid med

demokrati, menneskerettigheder og retssamfund - væk fra tsarernes kolonimagt, Sovjetunionens undertrykkelse og den postkommunistiske korruption. Men det skulle blive en svær kamp. Samfundet blev i 1990erne domineret af gamle partikammeraters "Old Boys Network", som udviklede sig til en kreds af ny-rige oligarker, som satte sig på partier og medier. Men i 2004 førte et folkeligt oprør mod valgfusk, censur og korruption til "Den Orange Revolution", hvis ledere dog snart kørte fast i modsætninger og blev

væltet ved præsidentvalget i 2010, der bragte Janukovitj til magten. Det skabte et endnu værre "kleptokrati", som i februar 2014 blev væltet efter flere måneders demonstrationer på "Euro-Majdan" og forsøg på at undertvinge opstanden. Putins svar var invasion og indlemmelse af Krim og støtte til to udbryderrepublikker i Øst-Ukraine. Deres aldrig afsluttede kamp mod regeringen i Kyiv blev den 24.2.2022 optrappet til en regulær russisk invasion af hele Ukraine, med det formål totalt at udslette ukrainsk selvstændighed og identitet. Det er et radikalt brud på de internationale retsnormer, alle stater i verden er forpligtet på, den alvorligste trussel mod sikkerheden i Europa i mere end 70 år, og en udfordring af de værdier, de europæiske lande har forpligtet sig på, også Rusland. De værdier for, som Ukraine i dag kæmper for. Også på vore vegne!

Læs artiklerne side 4 og 6

Euromaidan: thousands of Ukrainians sing the Ode of Joy / Zoya Shu Video - YouTube

Harald Hartvig Jepsen: Status på valgdemokratiet i Ukraine.

Da EU i juni i år lukkede Ukraine ind i venteværelset til medlemskab af unionen, var det med en underforstået anerkendelse af de store demokratiske fremskridt, som landet havde opnået på valgområdet. Budskabet fra Bruxelles gik nemlig især på, at Kyiv burde forstærke sin indsats mod korruption og for reform af domstolene, mens valgområdet gik fri for kritik.

Internationalt har Ukraine opnået høje karakterer for landets udvikling hen imod større demokrati og pluralisme, især efter det fredelige magtskifte i 2019 fra præsident Porosjenko til Zelenskyj. Jordskredssejren, som bragte præsident Zelenskyj til magten, viste, at landet stod mere samlet end nogen sinde før, både som nation og mht. opbakning til en demokratisk, euroatlantisk kurs. Parlamentsvalget i 2019 bragte en ny generation af reformivrige unge og kvinder ind i politik, og det nye parlament satte gang i ambitiøse reformplaner.

En af de store sejre var vedtagelsen i 2019 af en moderniseret, samlet valglov.

Læs artiklen side 8

Kolofon

MenneskeRET&VRANG udgives af Den Danske Helsinki-Komité for Menneskerettigheder, som er en selvstændig frivillig organisation, der arbejder for styrkelse af demokrati, menneskerettigheder og mindretalsbeskyttelse i OSCE-regionen.

MenneskeRET&VRANG bringer artikler om menneskerettighedsspørgsmål i Danmark og andre OSCE-lande, artikler om Den Danske Helsinki-Komités egne projekter, nyheder fra andre nationale Helsinki-Komiteer samt fra relaterede menneskeretsorganisationer for at skabe opmærksomhed om menneskerettighedsproblemer.

MenneskeRET&VRANG udkommer 3-4 gange årligt.

Artikler og bidrag tegner ikke nødvendigvis Komiteens og redaktionens holdninger.

Redaktion: Karsten Fledelius (ansvarlig over for presseloven), Philip Maschke (tilrettelæggelse), Søren Riishøj og Hanne Severinsen.

Redaktionen sluttede den 21. november 2022.

Oplag: 550

Tryk og layout:
AtlasGrafisk ApS, Kastrup

ISSN: 1604-6854

Bestyrelse

Asbjørn L. Storgaard, formand, Leif L nsmann, næstformand, Karsten Fledelius, kasserer, Gerd Batstrup, Julie Arnfred Bojesen, Ole Meldgaard, Birgitte Vestberg

Rådgivende Gruppe

Ib Alken, Finn Andersen, Christoffer Badse, Lars Blinkenberg, Henrik Brade Johansen, Lars G. Busck, Arne Piel Christensen, Suzanne Danneskiold-Lassen, Henrik D cker, Bjørn Elmquist, Jakob Erle, J rgen Estrup, Charlotte Flindt Pedersen, Kim Frederichsen, Mirjam Gelfer-Jørgensen, Henning Gjellerod, Thorkild Høyer, Torben Ish y, Anders Jerichow, Morten Kj rum, Dieter Paul K ssner, Jytte Lindgård, Mikael Lyngbo, Camilla Magid, Tue Magnussen, Siegfried Matlok, Jacob Mchangama, Georg Metz, Michael Metz M rch, Niels-J rgen Nehring, Klaus Carsten Pedersen, Bodil Philip, Lars Plum, William Rentzmann, Sven Risk r, Valentyna Shapovalova, Villo Sigurdsson, Poul Villaume, Kjeld Aakjær.

Sekretariat

Karsten Fledelius, Svend Jensen, regnskabsfører, Philip Maschke, redaktør, Claus von Barnekow, Irina Bj rn , Carl Erik Foverskov, Maya Gupta, Kevin Broby Kristensen, Lena Jørgensen, Søren Riishøj, Julia Samokvalova, Hanne Severinsen, Arne Stevns, Helle Vallø.

Har du lyst til at støtte os som medlem af Den Danske Helsinki-Komité eller at bestille det næste

MenneskeRet & Vrang som prøvenummer, så kontakt os:

**Den Danske Helsinki-Komité for Menneskerettigheder
Bredgade 36 B · 1260 København K · Telefon 3391 8118
E-mail: post@helsinkicommittee.dk · www.helsinkicommittee.dk**

Facebook:

Den Danske Helsinki-Komité for Menneskerettigheder

Den danske Helsinki-Komité for Menneskerettigheder blev dannet i 1985 som en del af den daværende internationale Helsinki Federation. Som andre nationale Helsinki-komiteer og grupper arbejder den danske komité ud fra Helsingfors-aftalen fra august 1975, som skabte grundlaget for Conference for Security and Cooperation in Europe (CSCE), siden 1994 OSCE. Sikkerheden og samarbejdet imellem staterne i Europa, inklusive den daværende Sovjetunion samt USA og Canada, hviler på to forudsætninger: Garanti for, at grænserne kun kan ændres ved fredelige midler, og at de individuelle menneskerettigheder respekteres. Aftalen medførte, at menneskerettighederne kom til at spille en langt mere fremskudt rolle i den kommunistiske del af Europa og den havde betydning for det skifte i Østeuropa, som førte til kommunismens sammenbrud. Aftalen skabte grundlaget for det nuværende OSCE, som beskæftiger sig med at forebygge konflikter, krisestyring og genopbygning.

Den danske Helsinki-Komité for Menneskerettigheder har gennem årene gennemført et stort antal projekter for deltagere fra de postkommunistiske lande og Tyrkiet inden for emnerne retsstat, fængselsforhold, ungdomskriminalitet, sociale rettigheder og minoriteters rettigheder. Retssager har været aktivt monitoreret i Kosovo, Polen, Rusland, Tyrkiet og Ukraine. Komiteen arbejder med demokratiudvikling i bl.a. Georgien og Ukraine, her handler det grundlæggende om at formidle kendskab til de individuelle rettigheder, som de er fastlagt i internationale aftaler. Og at formidle kendskab til demokratiets procedurer og valgeregler, således som de normalt virker på vore egne breddegrader. Helsinki-Komiteen søger at oplyse om OSCEs og Europarådets virksomhed vedr. retsstat og menneskerettigheder.

Indholdsfortegnelse

Demokrati og optimisme i Ukraine på svære betingelser

1 Hanne Severinsen: Ukraines tro på Europas idealer	6 Serhij Kostrikov og Anastasija Krasnosjtjoka: Sammen hele vejen til målet!
4 Asbjørn Storgaard: Political Festival of Europe - Ungdomsarbejde i Ukraine	8 Harald Hartvig Jepsen: Status på valgdemokratiet i Ukraine.

Den Russiske Føderations uprovokerede krig og russere i Europa

10 Claus von Barnekow: Nedsæt europæisk krigsforbryder-tribunal for krigen i Ukraine!	16 Karsten Fledelius: Stalin, Putin og Patriarken
13 PACE resolution om Ruslands såkaldte folkeafstemninger	19 Karsten Fledelius: Religiøs legitimation
14 Philip Maschke: Krigen i Ukraine i tal	20 Harald Hartvig Jepsen: Lustration i Ukraine – et demokratisk problem
	22 Claus von Barnekow: Rusland er ude af Europarådet, men alligevel inde

Menneskeretskonference i Warszawa - endelig igen

25 Asbjørn Storgaard: Med blikket rettet mod Ukraine	30 Philip Maschke: Nobels Fredspris 2022 uddelt
26 Philip Maschke: Warsaw Human Dimension Conference 2022	31 Philip Maschke: OSCEs monitorering af krigen i Ukraine
28 Philip Maschke: Moscow Helsinki Group: krig mod civilsamfundet	33 Philip Maschke: Den ukrainske diaspora
	36 Helsinki-Komiteens Anbefalinger

Vestbalkan-hjørnet

34 Karsten Fledelius: Forbindelser – en aktuel særudstilling på Statens Museum for Kunst	35 Philip Maschke: Verden set fra Vestbalkan

Political Festival of Europe:

Helsinki-komiteen vært ved debat om internationalt ungdomssamarbejde i Ukraine

Af Asbjørn Storgaard

Fra den 25. til den 28. august 2022 holdtes "Political Festival of Europe" i Mariager. Festivalen, der også kaldes "Det Europæiske Folkemøde", samlede interesserede borgere, forskere, politikere, erhvervsfolk og diplomater til fælles debat om demokrati, teknologi, klima og udenrigspolitik – alt sammen i et europæisk perspektiv. Helsinki-Komiteen var som officiel partner for festivalen vært for en debat på demokrati-scenen om udfordringer og muligheder ved det internationale samarbejde mellem ukrainske og danske unge, som vi i komiteen længe har prioriteret højt i vores internationale projektvirksomhed.

Panelet bestod af Christoffer Badse, fhv. afdelingsleder ved Institut for Menneskerettigheder, nu medlem af Helsinki-Komiteens rådgivende gruppe; Sune Dahlgreen, medstifter af Danish Ukrainian Student Organisation; Anastasija Krasnosjtjoka, aktivist under Euromajdan i 2014 og nu kunstner, bosat i Danmark; Serhij Kostrikov, ligeledes aktivist under Euromajdan og nu forsker, bosat i Danmark; og Julie Arnfred Bojesen, direktør for Det ukrainsk-danske Ungdomshus i Kyiv og medlem af Helsinki-Komiteens bestyrelse.

Jeg selv modererede debatten, som indledtes med et rammesættende oplæg af Christoffer Badse. Her skitserede

han de menneskeretlige anbefalinger til Ukraine, der er fremkommet via den universelle periodiske bedømmelse (UPR) og FNs Komité-system, samt det europæiske menneskeretlige tilsynssystem. Oplægget blev afrundet med en diskussion om, hvordan europæiske unge igennem internationalt projektarbejde kan målrette indsatsen og dermed fremme anbefalingerne. Herefter fulgte selve debatten.

Debatten: Hvad nu?

Ukraine har i de senere år været højt prioriteret i det danske udenrigsministeriums naboskabsprogram. Ligeledes har den Danske Helsinki-Komité igennem flere indsatser etableret demokratiske

Fra venstre: Sune Dahlgreen, Asbjørn Storgaard, Anastasija Krasnosjtjoka, Serhij Kostrikov, Julie Arnfred Bojesen, Christoffer Badse

platforme for erfaringsudveksling mellem danske og ukrainske unge. Denne vedvarende opmærksomhed har imidlertid ikke været lige gengældt i medierne og den bredere befolkning i Danmark. Nu står vi imidlertid i en nærmest paradoksal situation, hvor de fleste internationale, civilsamfundsdrivne aktiviteter i Ukraine er sat på "stand-by" samtidig med, at den ukrainske såvel som den danske befolkning, herunder de unge, synes mere motiverede end nogensinde til at mødes, at udveksle og lære af hinanden. I debatten blev der derfor stillet et grundlæggende spørgsmål til panelet: Hvad nu? Er der virkelig tale om et særligt "window of opportunity" og hvordan udnytter vi det?

Jeg vil her nøjes med at fremhæve den centrale anbefaling fra de to unge ukrainske paneldeltagere.

Momentum: Ånden fra Euromajdan 2014

Anastasija og Serhij fremhævede i tråd med debatoplægget, at der er et særligt momentum i det ukrainske civilsamfund. For at forstå det og dermed vinde en mulighed for at udnytte og styrke det bedst muligt, anbefalede de imidlertid, at vi træder et skridt tilbage og ikke bare forholder os til den nuværende situation.

I vinteren 2013/14 lykkedes det for demonstrerende folkemasser i Ukraine, især på den centrale plads Majdan i Kyiv, at lægge det pres på den siddende præsident Victor Janukovitj, der i februar 2014 blev så stort, at han måtte flygte til Rusland i nattens mulm og mørke. Massernes utilfredshed skyldtes især, at Janukovitj havde indgået en samarbejdsaftale med Kreml i stedet for at underskrive den EU-associeringsaftale, der ellers var forberedt for Ukraine. Euromajdan antændte det ukrainske civilsamfund, forklarede Anastasija.

At der har været noget særligt i gærde i det ukrainske civilsamfund siden Euromajdan, ikke mindst den del af civilsamfundet, der drives af unge, bekræftedes af Julie Arnfred Bojesen og Sune Dahlgreen. Blandt andet beskrev Sune,

hvordan han ofte er rejst hjem fra Ukraine med en konkret og meget inspirerende lektion i, hvordan en storstilet organisering og mobilisering af unge kan gennemføres med meget få midler. Og Julie fremhævede det åbenlyse, men meget sigende faktum, at var det ikke for et momentum blandt ungdommen i Ukraine, så var der næppe blevet oprettet et dansk-ukrainsk ungdomshus.

Det handler i al væsentlighed om, argumenterede Serhij, at vedligeholde og styrke dette grundlæggende momentum, der blev skabt under Euromajdan, hvor den ukrainske befolkning sagde ja til EU og nej til Putins Kreml. At Ukraine har svært ved at leve op til alle de anbefalinger, der kommer fra diverse menneskeretlige monitoringsinstanser, er ikke et udtryk for manglende vilje og indsats. Korruptionen, for eksempel, er i al væsentlighed et strukturelt problem, som det kan tage generationer at komme til livs og reformprocessernes succes afhænger af en længerevarende international spejling.

Vejen fremad er lang og stenet

Krigen har skabt en kolossal opmærksomhed på Ukraine nu og her. Det er nødvendigt. Men lige så vigtigt er det

at fastholde et blik på Ukraine, fordi de underliggende demokratiserings- og reformprocesser er lange og seje. Og selvom der er taget store skridt – så store, at Putin med invasionen har set sig nødt til at forsøge at forhale eller helt hindre udviklingen – så er der stadig et stykke vej at gå.

At få bragt krigen til ende er en forudsætning for, at Ukraine kan fortsætte udviklingen. Ingen tvivl om det. Derfor er våbenstøtte og humanitære indsatser lige nu afgørende. Men Ukraines kamp for en demokratisk fremtid er ikke gjort med fred og genvundne territorier. Euromajdan startede en folkebevægelse for åbenhed, internationalt samarbejde og mobilitet, som det er nødvendigt at holde i gang også efter krigen. Euromajdan skal minde os om den lange kamp, der førtes både før, under og efter krigen.

Nu gælder det om at holde jernene i ilden, så de stadig er varme og at arbejdet med at sammensmede kan genoptages med fornyet kraft, når situationen igen byder dét. Dette sikres ved at holde netværk i live, igennem oplysning og dialog, og her må man sige, at deltagerne i dette panel gør deres del.

Sammen hele vejen til målet!

Af Serhij Kostrikov, MD, Ph.d., og Anastasija Krasnosjtjoka, Ph.d

Da vi kom til Danmark for første gang tilbage i 2016, opdagede vi til vores store overraskelse, at begrebet EU for nogle europæere snarere er forbundet med bureaukrati, unødvendig omklamring og nogle begrænsninger i beslutningsprocesserne.

Det var for os begge en meget bizar opdagelse. Kun to år forinden havde vi stået med EU-flag i hænderne på Majdanpladsen i Kyiv og protesteret mod Viktor Janukovitjs afvisning af at underskrive en associationsaftale med dette EU. For os – som for mange andre ukrainere – betød EU ikke "en eller anden klodset international organisation", den var i stedet et symbol på demokrati, beskyttelse af menneskerettigheder, retfærdighed, et frit marked, udvikling af menneskets potentiale, og alt i alt den rigtige vej frem for vores land. Derfor blev aflysningen af underskriften på associationsaftalen med EU betragtet som forræderi mod vores nationale interesser.

Vendepunktet for det, der var begyndt som en række fredelige demonstrationer for en underskrivelse af associationsaftalen, var politiets sikkerhedsstyrkers grusomme angreb på de protesterende i Kyiv¹. Vi tvivler på, at vi nogensinde – ved at se de første billeder fra dette angreb – vil kunne glemme den forbløffende erkendelse af, at ikke blot blev en mere progressiv vej frem for vores land afvist, men selve det at udtrykke ønsket om at kunne vælge den vej blev mødt med ekstrem brutalitet. De aktive drøftelser mellem Janukovitj og Putin om i stedet at underskrive en traktat mellem Ukraine og den Eurasiske Toldunion kunne kun betyde én ting: at det daværende system med korrupsion, gangsteragtige

forretningsmetoder og trenden mod et autoritært regime ville forankres og kun blive værre.

I stedet for at plante frygt førte det til en yderligere forbrødring blandt ukrainerne og til deres beslutsomme svar i form af langt flere protester, som kun voksede sig større og større i takt med regimets voldelige handlinger.

Værdighedens Revolution

Majdan forenede folk på tværs af hele det politiske spektrum – flertallet af de protesterende i Værdighedens Revolution havde slet ingen politisk tilknytning – på trods af al den misinformation, russiskvenlige propagandister spredte. Folk fra hele Ukraine, vest, øst, nord og syd stod - på trods af tidligere forskellige politiske holdninger - side om side og sang "Øst og Vest er sammen" og "Sammen hele vejen til målet!".

Det er vanskeligt i dag at give en fuldt dækkende vurdering af hvilke virkninger, Værdighedens Revolution har haft på det politiske og det private liv i Ukraine, men det står klart, at virkningerne er ekstremt dybtgående og irreversible. Denne sammensmedning af solidariteten i det ukrainske samfund sås ved det præsidentvalg, der fandt sted umiddelbart efter Majdans sejr i 2014. Det var det første valg i Ukraine, hvor flertallet i alle regioner stemte på den samme kandidat². Dette gjaldt ganske væsentligt også for de dele af de to regioner, Donetsk og Luhansk, som ikke var besat af Rusland, men hvor Rusland forsøgte at give indtryk af, at man dér var uenig i fjernelsen af Viktor Janukovitj. [Omkring 2 mio. ukrainere i de besatte områder blev forhindret i at stemme, *red.*]

En endnu stærkere indikator på de dybtgående ændringer i Ukraine er den stigning i tillid på næsten en tredjedel, som en meningsmåling efter begiven-

hederne³ ved Værdighedens Revolution udviste sammenholdt med en måling forud⁴. Majdan førte desuden til et langt mere udstrakt samarbejde mellem regeringen og civilsamfundet, ikke kun fordi regering og politikere blev mere åbne for dialog, men også fordi mange aktivister blev valgt til poster i enten parlament eller regering.

Der skete også mange andre forbedringer af livet i det ukrainske civilsamfund, herunder forbedring af ytringsfriheden, hvor Ukraine er rykket 29 pladser op på World Press Freedom Index 2021⁵ sammenholdt med 2013⁶.

Bekendelsen til et europæisk Ukraine

Der er uden tvivl stadig en del arbejde at gøre, førend Ukraine lever op til de forskellige EU-standarder, men det væsentlige er, at det ukrainske samfund værdsætter de grundlæggende demokratiske principper meget højt. En af de nyeste meningsmålinger viser, at ukrainerne værdsætter demokrati, ytringsfrihed, frie retfærdige valg og lighed for loven endog højere end europæerne⁷. Dette understreger, at stræben efter frihed under Majdan ikke var et forbigående fænomen, men blev dybt forankret i det ukrainske samfunds identitet.

Det er også værd at nævne, at Majdan – såvel som den russiske invasion – har ført til en stigning i den nationale bevidsthed sammen med solidaritet med nationale mindretal som tatarerne, der for tiden lider under det russiske regimes strenge undertrykkelse på Krim⁸. Denne solidaritet er for nylig blevet formelt institutionaliseret med loven "Om Ukraines indfødte folks" ikrafttræden, der har til hensigt at beskytte nationale mindretals rettigheder.

Det ukrainske samfund blev efter sejren i Værdighedens Revolution udfordret på en ny måde i form af Ruslands annektering af Krim og invasion af Donbas. Et

stort antal mennesker fra det ukrainske civilsamfund har som svar herpå enten meldt sig til frivillige bataljoner for at bekæmpe invasionen direkte, frivilligt arbejdet på at forbedre leverancer til hæren, eller ydet humanitær hjælp til de mennesker, der lever i områder berørt af den russiske invasion eller midlertidigt er fordrevet fra deres hjem.

Alle dele af Ukraines omskiftelige fortid kan hjælpe os til at forstå ukrainernes hengivenhed og mod i den igangværende krig. Ukraines historie er fyldt med eksempler på modstand mod autoritære og totalitære regimer, en regeringsform, der altid har forsøgt at ødelægge tilliden mellem borgerne og etablere de magtfulde regerende som det eneste tillidsværdige subjekt. Det kræver solidaritet og evne til at organisere sig at gøre modstand mod sådanne regimer, og "Euro-majdan" er et af de nyeste eksempler på dette. Majdans sejr og ofre har tilført ukrainernes bevidsthed en fornemmelse for ejerskab og personligt ansvar for landets udvikling. Det ses klart derved, at det ukrainske folk har stået forenet i ønsket om at bekæmpe den russiske invasion siden dens start og at ingen terrorhandlinger fra russisk side har formået at svække denne beslutning. Den seneste meningsmåling viser, at omkring 86% af ukrainerne ikke ønsker at give nogen indrømmelser til Rusland på trods af de forfærdelige angreb på den civile infrastruktur⁹.

Ukrainernes villighed til frivilligt at organisere forbedrede leverancer til hæren og til at levere humanitær hjælp er – sammen med modet på slagmarken – forbavsende. Et stort flertal af ukrainere ser denne krig som deres personlige krig og søger at bekæmpe aggressoren på alle mulige måder. Ukraines folk har også samme syn på geopolitikken, 79% ønsker at landet tilsluttes NATO og 92% ønsker et medlemskab af EU¹⁰. Ukraine er interessant nok det land i verden, der i dag har den mest positive holdning til EU!

Den igangværende krig understreger endnu en gang, at ukrainerne er villige til at yde enorme ofre for at opnå uafhængighed og en plads blandt landene i den europæiske familie. Derfor er det yderst vigtigt at holde støtten til Ukraine på det højeste mulige niveau, ikke kun for at sikre Ukraines sejr, men også for at vise, at den fri verden er villig til at stå sammen med sådanne lande helt til målet.

Noter:

1. Police violently break up Independence Square protests at 4 a.m. today; many injuries reported (VIDEOS AND UPDATES). Kyiv Post <https://www.kyivpost.com/article/content/euromaidan/reports-police-forcefully-break-up-protest-site-on-maidan-nezalezhnosti-this-morning-332674.html> (2013).
2. Central Election Commission of Ukraine. Протокол Центральної Вибірчої Комісії 'Про результати виборів Президента України'. https://web.archive.org/web/20140625061215/http://cvk.gov.ua/info/protokol_cvk_25052014.pdf (2014).
3. C. Haerpfer, R. Inglehart, A. Moreno, C. Welzel, K. Kizilova, J. Diez-Medrano, M. Lagos, P. Norris, E. Ponarin & B. Puranen (eds.). World Values Survey: Round Seven - Country-Pooled Datafile Version 4.0. <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWV7.jsp> (2022) doi:10.14281/18241.18.
4. C. Haerpfer, R. Inglehart, A. Moreno, C. Welzel, K. Kizilova, J. Diez-Medrano, M. Lagos, P. Norris, E. Ponarin & B. Puranen (eds.). World Values Survey: Round Six - Country-Pooled Datafile Version. <https://www.worldvalues-survey.org/WVSDocumentationWV6.jsp> (2014).

5. Reporters Without Borders. 2021 World Press Freedom Index. <https://rsf.org/en/index?year=2021> (2021).
6. Reporters Without Borders. 2013 World Press Freedom Index. <https://rsf.org/en/index?year=2013> (2013).
7. Latana & Alliance of Democracies. Democracy Perception Index Report 2022. (2022).
8. Akyol, R. A. The Suffering of Crimea's Tatars. New Line Magazine (2022).
9. Kyiv International Institute of Sociology. Russian shelling of Ukrainian cities: continuation of the armed struggle or transition to negotiations. <https://www.kiis.com.ua/?lang=eng&cat=reports&id=1151&page=1> (2022).
10. 92% of Ukrainians want Ukraine to join the EU, 79% want to join NATO. European Pravda (2022).

Anastasija Krasnosjtjoka og Serhij Kostrikov deltog som studenter-aktivister i Værdighedens Revolution 2013-14. De studerede på Danmarks Tekniske Universitet fra 2016, hvor Anastasija har skrevet ph.d. i laserfysik og Serhij har skrevet ph.d. i biomedicin. Anastasija har dertil en uddannelse i moderne dans, som hun optræder med. De er medstiftere af den nystartede NGO Ukrainian Dialogues. På kulturnatten indtog de sammen med andre ukrainske kulturorganisationer Europahuset i København, hvor de viste ukrainske kulturtilbud.

Artiklen er oversat til dansk fra engelsk original.

Status på valgdemokratiet i Ukraine.

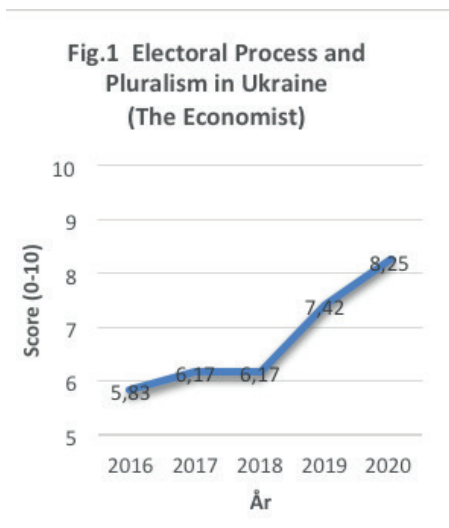

Af Harald Hartvig Jepsen

Da EU i juni i år lukkede Ukraine ind i venteværelset til medlemskab af unionen, var det med en underforstået anerkendelse af de store demokratiske fremskridt, som landet havde opnået på valgområdet. Budskabet fra Bruxelles gik nemlig især på, at Kyiv burde forstærke sin indsats mod korruption og for reform af domstolene, mens valgområdet gik fri for kritik.

Internationalt har Ukraine opnået høje karakterer for landets udvikling hen imod større demokrati og pluralisme, især efter det fredelige magtskifte i 2019 fra præsident Porosjenko til Zelenskyj. Det fremgår bl.a. af The Economist's Democracy Index (fig.1).

Jordkredssejren, som bragte præsident Zelenskyj til magten, viste, at landet stod mere samlet end nogen sinde før, både som nation og mht. opbakning til en demokratisk, euroatlantisk kurs. Parlamentsvalget i 2019 bragte en ny generation af reformivrige unge og kvinder ind i politik, og det nye parlament satte gang i ambitiøse reformplaner. Levn fra Sovjet-tiden, bl.a. forbuddet mod fri handel med landbrugsjord blev ophævet og en jordbørs indført.

Valglov

En af de store sejre var vedtagelsen i 2019 af en moderniseret, samlet valglov. Den betød et farvel til valg i enkeltmandskredse og bragte på mange punkter Ukraine tættere på at opfylde OSCEs Københavnerkriterier. Parlamentet og alle råd skal nu vælges på partilister i storkredse. Den eneste problem i forhold til OSCE er, at kun partier kan nominere kandidater; opstilling som løsgænger er ikke længere muligt. Til gengæld kan partierne optage ikke-medlemmer på deres kandidatlistor.

Efter valglovens vedtagelse nedsattes en arbejdsgruppe, som skal udarbejde en ny partilov, som sigter på at styrke kravene til partiernes interne demokrati og gøre politikerne mere ansvarlige over for deres parti og vælgere. Loven sigter også på at rydde op i virvaret af småpartier og forbyde "hule" partier, der ikke laver politik, men blot eksisterer for at sælge til højstbydende de pladser i valgkommissionerne, loven berettiger dem til, eller opstille tekniske kandidater (ofte med efternavne identiske med modkandidaternes) som vildleder vælgerne.

Flertalsvalg i storkredse er et led i opgøret med oligarkernes indflydelse på politik. De større valgkredse vil gøre det langt sværere at forudsige effekten af en

eventuel "investering" i en bestemt kandidat eller parti, end det var i de gamle små valgkredse. Håbet er, at kravet om opstilling på partiliste virker disciplinerende på kandidaterne, og at partierne skrider ind over for brodne kar i egne rækker og selv fører justits.

Korruptionsbekæmpelse

Større gennemsigtighed med pengestrømmene i ukrainsk politik forudsætter en effektiv og uafhængig regulator udstyret med tilstrækkelige beføjelser. Det har Ukraine faktisk fået i form af Agenturet for Korruptionsbekæmpelse efter dets genstart i 2018. I 2020 indfrøs agenturet f.eks. statstilskud til tre af parlamentets fem partier, herunder Zelenskyjs Folkets Tjenere, efter rod i indberetningerne om partistøtten. Agenturet er nu klar med et elektronisk system til partirapportering af indtægter og udgifter, men først COVID-19 og senere krigen har forsinket dets fulde udrolning. Parlamentet bør snarest genindføre partiernes indberetningspligt, som det med en mudret henvisning til COVID satte på pause i 2020 og siden "glemte" at ophæve, selv om netop dette punkt var et af EUs krav for afskaffelsen af visumpligten for ukrainere i 2018.

Demokratiets styrke

Det nye valgsystem stod sin første test under lokalvalget i 2020. Det blev gennemført kort efter afslutningen af en kommunalreform, hvor mindre enheder blev lagt sammen til større. Især valgene til de nye lokalstyresråd var en succes, da rådene samtidig fik budgetansvar og dermed beslutningsmagt over, hvad der skulle ske lokalt med en del af skatteprovenuet. På dette niveau steg andelen af kvinder i politik markant, bl.a. takket være de nye krav om kønskvoterede lister.

Putins frygt for et stærkt ukrainsk demokrati er således velbegrunnet, men alt er ikke fryd og gammen. Den nye valglov gav internt fordrevne fra Østukraine og Krim ret til at stemme ved lokalvalg, hvor

de havde slået sig ned, men reglerne er i isolerede tilfælde blevet misbrugt af andre. En byråds kandidat på Odesa-kanten indskrev i 2020 således over 500 nye vælgere fra andre kommuner på et ferieresort i sin valgkreds. Det blev heldigvis opdaget, men efterspillet viste, at kandidaten havde taget flere i byadministrationen og den lokale valgkommission i ed (efter forlydender om pengegaver). Uheldigt, udemokratisk, ja, men det vigtige er, at den slags unoder nu opdages, omtales i medierne, og at politiet rejser sigtelse.

En anden sprække i demokratiet indtraf da lederen af Zelenskyjs parti, David Arakhamija, i december 2021 pludselig talte for at genindføre valg i enkeltmandskredse til parlamentsvalget i 2023. Samtidig begyndte Zelenskyj selv at skabe usikkerhed om rækkefølgen af det næste parlaments- og præsidentsvalg, så præsidentsvalget i april 2024 kom først, ud fra spekulation i en gentagelse af "præsidenteffekten" fra 2019. Begge dele lugtede af politiske aftaler med oppositionen om at sikre Zelenskyj genvalg på et

tidspunkt, hvor hans parti lå i intern splid og delvis opløsning. Men så begyndte Putin opmarchen af militær ved Ukraines grænser.

Hold øje med udrensninger

Nu, syv måneder efter invasionen, er opbakningen til Zelenskyj stor, hjemme som ude. Trods krigen bør Ukraine med udsigt til EU-medlemskab leve op til forventningerne om en fortsat demokratisk udvikling og ikke falde tilbage i gamle uvaner. Bruxelles bør især følge nøje med i udrensningerne af pro-russiske politiske kræfter. Til dato er 10 pro-russiske partier blevet forbudt ved domstolene og har fået deres aktiver konfiskeret. Det skete efter at det Nationale Sikkerhedsråd og senere parlamentet med en ny lov pålagde Justitsministeriet at indlede undersøgelser for landsskadelig virksomhed mod 16 navngivne partier, som med påstået finansiel støtte fra Moskva i en årrække skulle have undergravet det ukrainske demokrati indefra. Retssagerne gennemførtes på rekordtid med hastigt sammenstykket bevismateriale. Vægten i dom-

mene blev lagt på stærkt pro-russiske udtalelser af ledende partimedlemmer. Kun mod ét parti blev der fremlagt bevis for, at det faktisk havde modtaget penge-støtte fra Rusland.

De 43 medlemmer af det største forbudte parti, Bojkos Oppositionsplatform, blev løsgængere eller nedlagde deres parlamentariske mandat. Valgkommissionen besluttede på uklart lovgrundlag ikke at indsætte de næste på partilisten i stedet for de udtrådte MPere og tilsidesatte dermed normal praksis. Parlamentet har – ligeledes under indtryk af folkestemningen – sat gang i lovtiltag møntet på at udrense alle lokalråd for medlemmer valgt på de forbudte partiers lister. Hvis lustrationsloven fremsættes og vedtages, vil den sende tusindvis af folkevalgte ud i kulden i Syd- og Østukraine. Men Ukraines grundlov åbner ikke mulighed for at annullere folkevalgtes mandat kollektivt alene på grund af medlemskab af et nu forbudt parti. De nyligt vedtagne kollaborationsparagraffer kan heller ikke anvendes til dette formål pga. forbud mod lovgivning med tilbagevirkende kraft. Også internationale konventioner står i vejen. Det bliver interessant at følge, hvordan Ukraines lovgivere håndterer dette demokratiske dilemma, mens russiske missiler og selvmordsdroner regner ned over den ukrainske civilbefolkning.

Cand.mag. Harald Hartvig Jepsen er international seniorrådgiver, udsendt af Udenrigsministeriet, og tilknyttet International Foundation for Electoral Systems, IFES, i Ukraine.

Verkhovna Rada, Kyiv, 1. februar 2022, præs. Zelenskyj underskriver lov om kraftigere indkaldelse af soldater.
© Vadym Sarakhan, Dreamstime.com

Nedsæt europæisk krigsforbryder-tribunal for krigen i Ukraine

Af Claus von Barnekow

Det haster med at få nedsat et europæisk krigsforbrydertribunal. Den naturlige initiativtager til et tribunal vedrørende

krigen i Ukraine er Europarådet og dets 46 medlemsstater.

Udenrigsminister Jeppe Kofod og kollegaer mødtes den 13.-14. juli med Den Internationale Straffedomstol i Haag for ifølge en pressemeddelelse "at sikre", at de ansvarlige for de "formodede internationale forbrydelser begået i Ukraine stilles til ansvar". Selv anvender udenrigsministeren det mere realistiske udtryk "presse på for." Det vil sige forsøge.

Men tiden går, og overvejelser om at indbringe Rusland for Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol for brud på Menneskerettighedskonventionen før tidsfristens udløb var der tilsyneladende ikke mod på. Nu afventes, at medlemsstaterne i Europarådet tager stilling til Europarådets folkevalgte parlamentarikeres forslag om nedsættelse af et tribunal til pådømmelse af Ruslands formodede aggressionsforbrydelse mod Ukraine.

Lad os tage et tilbageblik på Ruslands ulovlige angrebskrig. Derefter ser vi på, hvad der overhovedet er muligt vedrørende ansvarsplacering og pådømmelse.

Ruslands neo-imperialisme

Den Russiske Føderations allerede flosede prestige og troværdighed blev sønderrevet, da man opfyldt af magtbrynde i februar i år indledte sin koloniale angrebskrig på Ukraine.

Set fra Europa og den vestlige verden er landets statsledelse med herskeren Vladimir Putin i spidsen lykkedes med at forvandle sig til en pariastat; næppe et

strategisk mål eller holdbart for flertallet af en afpolitiseret befolkning og dens levevilkår.

Men udviklingen til pariastat er en logisk konsekvens af summen af begivenheder, der i et tilbageblik tog sin begyndelse med de to Tjetjenien-krige, videreførtes af Ruslands til dels fremprovokerede, men forberedte invasion i 2008 af Georgien og de facto annektering af georgisk territorium i form af Sydossetien og Abkhasien.

Herefter fulgte annekteringen af Krim i 2014 – improviseret eller ej – samt fortsat materiel- og personelstøtte til russisknationale separatisters borgerkrigs-lignende aktiviteter i Ukraines østlige grænseregioner Donetsk og Luhansk, der indledtes før annekteringen af Krim. Hertil kommer vedvarende destabiliseringsforsøg på Balkan.

Kronen på det imperialistiske værk er angrebskrigen mod Ukraine, en stat man selv har anerkendt.

De russiske aktioner er bredt anset som eklatante brud på Folkeretten og FN-pagten med mere. De er udtryk for, at den russiske rammeforestilling om fremtiden ses i en ideologisk konstrueret fortidsopfattelse, at tiden og mentaliteten skrues tilbage, at intet er lært og intet er glemt. Det drejer sig om at ekspandere territorielt på andres bekostning og påtvinge andre sin vilje.

Vilje og handlekraft er magtens mentale forudsætning, men verdens geografisk største land har i det perspektiv en utilstrækkelig befolkning (145 millioner) og et bruttonationalprodukt, der nok er større end Spaniens (befolkning 47 millioner), men mindre end Italiens (befolkning 60 millioner).

Rusland er således en økonomisk relativt svag stat; en regionalmagt som præsident Obama i sin tid udtrykte det.

Putins og konsorters dømmekraft og forestillingsevne om et nyt Storrusland har vist sig at være lige så lidt overbevisende som kvaliteten af det anvendte russiske militære materiel, den politisk/militære førings duellighed og den russiske ånds storladenhed.

Når krigen slutter

Uanset hvorledes den russiske instrumentalkrig mod Ukraine ender, vil der på et givet tidspunkt være behov for overvejelser om Den russiske Føderations fremtidige stilling i det europæiske politiske system og tilknytning til Europarådet. Vil Rusland fremover kunne og/eller ønske at indgå i en regelbaseret international orden i Europa og på hvilke betingelser?

Med den russiske ånds tilsyneladende begrænsninger i disciplinerne selverkendelse, forståelse af fakta, moral og ærlighed vil det i givet fald tage år at ændre på den nuværende pariastatus, men inden da, eller i sammenhæng hermed, skal tillid genskabes, og der skal udøves retfærdighed.

Måske kunne en russisk-ukrainsk forsoningskommission have en positiv rolle at spille, når vilkårene måtte være til stede.

Det internationale samfund må ikke vise afmagt. Undersøgelser af anklager om krigsforbrydelser af krigens to parter er krævet og iværksat. Anklageskrifter bør udarbejdes og domme fældes, men af hvem?

Danske bestræbelser. Den internationale Domstol i Haag, FN, FN's Menneskerettighedsråd, Den internationale Straffedomstol.

I midten af marts beordrede Den Internationale Domstol i Haag, FNs øverste domstol, Rusland til øjeblikkeligt at afblæse sin invasion af Ukraine. Domstolens afgørelser er bindende for FNs medlemmer, men Rusland afviste at efterleve beordringen og krænker således også her Folkeretten.

På et spørgsmål i Folketinget svarede udenrigsminister Jeppe Kofod den 18. maj, at han i FN den 25. marts var med til at "lancere den dansk-initierede FN-gruppe", der arbejder for, at de ansvarlige stilles til ansvar. Medstifterne er Albanien, Colombia, Danmark, Marshallerne, Nederlandene og Ukraine.

I forlængelse heraf fremlagde Danmarks, Nederlandenes, Tysklands og Ukraines udenrigsministre den 22. september 2022 i FN en fælles erklæring om at drage Rusland til ansvar. Ved præsentationen var den ukrainske udenrigsminister den eneste, som leverede et konkret forslag, nemlig nedsættelsen af et særligt tribunal vedr. aggressionsforbrydelsen mod Ukraine. Den gode idé er dog ikke ny. Alle fire stater er medlemmer af Europarådet (retsstat, menneskerettigheder og demokrati), men det blev forbigået, at Europarådets Parlamentariske Forsamling (PACE) allerede havde fremsat dette forslag (sic!).

Det kommer næppe som en overraskelse, at hverken erklæringen i FN eller PACEs forslag påkaldte sig opmærksomhed i danske medier!

Danmark har med 40 andre stater endvidere henvist situationen i Ukraine til Den Internationale Straffedomstol i Haag, ICC, der kan retsforfølge krigsforbrydelser i Ukraine, uanset hvilken part der måtte have begået dem.

Hvad Danmark mere konkret måtte have bidraget med af selvstændige over-

vejelser, og hvilke rammer de indgår i, står dog på ingen måde klart. Det fremgår heller ikke hvorledes sagerne skal føres.

Rusland er ikke en del af Den Internationale Straffedomstol (ICC), som er det FN-organ, der efterforsker og dømmer enkeltpersoner anklaget for krigsforbrydelser. Men udenrigsministeren nævner ikke, at hverken Rusland eller Ukraine – ej heller USA – er parter til Romstatutten, som er ICCs juridiske grundlag.

Rusland trak sin underskrift tilbage. Man havde dog ikke ratificeret, det vil sige bekræftet sin underskrift, da det i 2016 blev klart, at domstolen forberedte at rejse en sag om krigsforbrydelser mod Rusland på grund af den ulovlige besættelse af den ukrainske halvø Krim. Ukraine har derimod anerkendt domstolens kompetence vedrørende påståede forbrydelser på dets territorium.

Domstolen dømmer ikke in absentia. Den anklagede skal være til stede. Det tvangsmiddel, der i teorien kunne stille russiske beslutningstagere for retten, er en beslutning truffet af FNs Sikkerhedsråd, men i givet fald ville Rusland anvende sin veto. Og så er vi lige langt.

Stater kan efter nærmere nationale bestemmelser dog pådømme enkeltpersoner for begåelse af internationalt anerkendte forbrydelser, men relevante russiske beslutningstagere aflægger næppe frivilligt besøg i stater, hvor en tilbageholdelse og domfældelse er mulig.

Menneskerettighedsrådet har ingen bindende beføjelser. Rådet er FNs øverste organ i menneskerettighedsspørgsmål og direkte underlagt FNs generalforsamling. Menneskerettighedsrådet har ansvar for, at menneskerettighederne bliver styrket og beskyttet og for at gribe ind i situationer, hvor menneskerettighederne bliver krænket. Det middel, man råder over, er undersøgelser og politiske henstillinger. En undersøgelseskommission vedrørende krigsforbrydelser i Ukraine blev nedsat den 4. marts.

Menneskerettighedsrådets manglende magtbeføjelser har selvsagt betydning for rådets begrænsede indflydelse, jævnfør rådets særlige session den 12. maj og sessionen, der indledtes den 12. september.

Også denne session bekræftede, at rådet med sit mandat snarere er en aktiv tilskuer end en egentlig aktør. På baggrund af sine undersøgelser konkluderede kommissionen den 23. september i rådet, at der fra russisk side er blevet begået krigsforbrydelser i Ukraine.

Rusland blev den 7. april af FNs generalforsamling suspenderet fra FNs Menneskerettighedsråd. 93 stemte for, 24 stemte imod.

Undersøgelser og dokumentation af krigsforbrydelser. JIT. OSCE. Europa-Parlamentet.

Et initiativ er Joint Investigation Team – bestående af Estland, Letland, Litauen, Polen, Slovakiet og Ukraine – der støttet af EUs Eurojust er nedsat til at fremme undersøgelser til brug for en retsforfølgelse af påståede krigsforbrydelser.

Organisationen for Sikkerhed og Samarbejde i Europa (OSCE) fremlagde allerede 13. april en 108 sider rapport¹ om krænkelser af den humanitære folkeret og menneskerettighederne samt om krigsforbrydelser og forbrydelser mod menneskeheden. Begge parter begik overgreb, men de russiske overgreb var "langt mere omfattende i karakter og omfang".

Europa-Parlamentet vedtog i maj efter redegørelser fra Rådet og Kommissionen om situationen en beslutning om kamp mod straffrihed for krigsforbrydelser i Ukraine. Om retsforfølgelse af Rusland for krigsforbrydelser og forbrydelser mod menneskeheden, beskyldning om folkedrab og aggressionsforbrydelse opfordres EUs medlemsstater til aktivt at deltage i efterforskningen og gøre brug af princippet om universel jurisdiktion.

Fortsættes s. 12

Europarådets Parlamentariske Forsamling: Opret et europæisk tribunal for krigsforbrydelser

Krigen i Ukraine er påført af nabolandet Rusland. Begge stater er europæiske. Krigen foregår i Europa. Den naturlige initiativtager til et tribunal vedrørende krigen i Ukraine er Europarådet og dets 46 medlemsstater.

Utopi? Næppe. Det mener Europarådets Parlamentariske Forsamling (PACE) i hvert fald ikke. Den 28. april vedtog forsamlingen enstemmigt at anbefale Europarådets besluttende organ - Ministerkomiteen - at nedsætte et internationalt tribunal til pådømmelse af den formodede aggressionsforbrydelse begået af russiske politiske ledere og militære chefer mod Ukraine. Man forestiller sig indgåelsen af en traktat mellem ligesindede stater.

Anbefalingen støttes af Europa-Parlamentet i den ovennævnte beslutning, der indtrængende opfordrer EUs medlemsstater til at støtte oprettelsen af tribunal.

Det giver sig selv, at russiske politiske ledere og militære chefer ikke har til hensigt at møde op ved et sådant tribunal.

Men i tilfælde af pådømmelse og efterfølgende udstedelse af en international arrestordre, der kan udføres af flere stater, vil i det mindste Putins og andres bevægelsesfrihed uden for Rusland blive begrænset, et ansvar placeret og retsfø-

lelsen i nogen grad blive imødekommet. I tilfælde af en arrestation er immunitet udelukket.

Men hvordan kommer man videre med PACEs forslag? Er f.eks. udarbejdelsen af et svar på Forsamlingens forslag indledt i Ministerkomiteen? Har trægheden sat sig fast i Europarådets direktorat for juridisk rådgivning og folkeret, som udarbejder det første udkast? Presser Ministerkomiteen på?

Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol

Enhver medlemsstat kan indbringe ethvert påstået brud på Den Europæiske Menneskerettighedskonvention foretaget af en anden medlemsstat. Det følger heraf, at flere medlemsstater kunne have slået sig sammen om indbringelsen af Rusland. Da Rusland blev ekskluderet fra Europarådet af de øvrige 46 medlemsstater for alvorlige brud på sine forpligtelser under Europarådets statut, havde Den Europæiske Menneskerettighedsdomstol, som det første juridiske organ, allerede den 1. marts tilkendegivet, at Rusland skulle afstå fra angreb mod civile personer, boligområder, skoler, hospitaler med mere. Der henvistes til bestemmelser om ret til livet, forbud mod tortur og ret til respekt for privatliv og familieliv.

Det kunne anses for logisk, at de samme 46 medlemsstater, som ekskluderede Rusland, samlet havde indbragt en statsklage om påståede brud på disse og andre bestemmelser med henblik på, at

Rusland kunne blive pådømt. Det kunne være sket inden den 16. september, men her satte inertiens lov ind.

Udover Ukraine har ingen indbragt en mellemstatslig klage forårsaget af krigens konventionsbrud. Således modtog Den europæiske Menneskerettighedsdomstol (EMD) den 23. juni en mellemstatslig klage fra Ukraine mod Rusland med påstand om, at Den russiske Føderation invaderede Ukraine ulovligt, at invasionen og besættelse af dele af Ukraine var i gang, og at omfattende og grove menneskerettighedskrænkelser blev begået af Den Russiske Føderation i sine militære operationer i Ukraine. Hidtil har 23 medlemsstater, heriblandt Danmark, Nederlandene og Tyskland anmodet om at intervenere ved EMD til fordel for Ukraine. Det må hilses med glæde, men er også mindre synligt end mellemstatslige klager.

En opfordring til regeringen

Og så var det måske en idé, jævnfør Institut for Menneskerettigheder, at Danmark nu endelig – som andre europæiske stater – tager skridt til, at forbrydelser mod menneskeheden og krigsforbrydelser selvstændigt kriminaliseres i dansk ret.

Note 1: Første OSCE Moscow Mechanism rapport.

Artiklen er forfatterens sammenskrivning og ajourføring af to artikler bragt i Altinget.dk.

MENNESKERET & VRANG
DEN DANSKE HELSINKI-KOMITÉ FOR MENNESKERETTIGHEDER

PACE resolution: Ruslands såkaldte folkeafstemninger er ugyldige, nul og nix.

Efter at have drøftet litauiske Emanuelis Zingeris rapport om situationen i Ukraine vedtog Europarådets parlamentarikere ved sin samling i Strasbourg den 13. oktober enstemmigt en skarp og utvetydig resolution om Ruslands aggressioner mod Ukraine. "Folkeafstemningerne i besatte områder er en fornærmelse mod den internationale retsorden, de har ingen juridisk eller politisk virkning og er nul og nix". Forsamlingen efterspørger en international opfølgning, der vil holde den Russiske Føderation og dens ledelse ansvarlige for brud på menneskerettighederne og på Folkeretten, herunder hurtigst muligt få nedsat et ad hoc tribunal, hvor anklager kan rejses for aggressionerne mod Ukraine.

Resolutionen opfordrer til, at der ses på Ruslands permanente plads i FNs Sikkerhedsråd, når Rusland som atommagt fremsætter atomare trusler, der er et brud på international ret. At Rusland som permanent medlem af Sikkerhedsrådet starter denne krig med henblik på annektering udgør en risiko for hele den globale governance, hele det globale kodeks for regeringsførelse. Parlamentarikerne opfordrer således alle Europarådets medlemsstater til at (uddrag):

- Gentage deres urokkelige støtte til Ukraines uafhængighed, suverænitet og territoriale integritet.*
- Fordømme de afholdte såkaldte folkeafstemninger.*
- Fordømme Den russiske Føderations forsøg på annektering af regionerne Luhansk, Donetsk, Zaporisjtjia og Kherson.*
- Finansielt støtte genopbygningen af Ukraine samt levere systemer til forsvar af luftrummet.*
- Etablere et sammenhængende system, der kan håndtere ansvaret for de alvorlige brud på international juridisktion.*
- Etablere et internationalt kompensationsværktøj, herunder dokumentere alle skader i Ukraine, og samarbejde med ukrainske myndigheder herom.*
- Erklære det nuværende russiske regime for et terrorist-regime.*

Resolutionen kræver endvidere (uddrag):

- Ruslands betingelsesløse tilbagetrækning af tropper, militære og stedfortrædere, fra Ukraine, og fra områderne i Georgia og Moldova.*
- Omgående indstilling af angreb på den civile befolkning, af målrettede drab på enkeltpersoner, af bortførelser, tortur og voldtægt.*
- Ruslands tilbagetrækning fra ethvert atomværk og etablering af samarbejde med IAEA, det internationale kerneenergiagentur.*

Kilder: Den omfattende erklæring med citater fra forhandlingen mm. findes her:

<https://pace.coe.int/en/news/8855/russia-s-so-called-referendums-in-ukrainian-regions-null-and-void-says-pace>

PACE fører en løbende opdateret hjemmeside om initiativer vedr. Ruslands krig mod Ukraine:

<https://pace.coe.int/en/pages/ukraine>

Krigen i Ukraine – opgørelser i tal

Af Philip Maschke

Et gennemgående tema på OSCE/ODIHRs nylige menneskeretskonference var naturligvis virkningerne af og omfanget af Ruslands uprovokerede, brutale fremfærd i Ukraine.

Især blev der af såvel NGOer, internationale organisationer som medlemsstater peget på bortførelser og henrettelser af ukrainske aktivister, menneskeretsforkæmpere, journalister, frivillige, og lokale myndigheders folk (heriblandt borg-

mestre) i besatte områder i Donetsk, Zaporisjtjia, Kyiv, Luhansk og Kherson. UNHCR og Det ukrainske Parlaments Menneskeretskommissær offentliggjorde flg. tal opgjort før og efter invasionen den 24. februar 2022:

Antal internt fordrevne mennesker i Ukraine

Per 24. februar 2022 havde	1.470.072 internt fordrevne skiftet opholdssted
Per 9. sept. 2022 er der registreret	4.617.520 internt fordrevne i Ukraine
Aktuelt skønner Den Internationale Organisation for Migration, at knap	7.000.000 mennesker er internt fordrevne
Befolkningstal der lever under russisk besættelse	944.000 personer

Antal midlertidigt besatte områder i Ukraine og områder i kampzoner

Per 23. februar 2022	Krim med byen Sevastopol; 20 kommunale enheder i Donetsk og 11 kommunale enheder i Luhansk.
Per 30. august 2022	Krim med byen Sevastopol; samt 330 kommunale enheder: Donetsk 66, Kharkiv 56, Dnipropetrovsk 9, Luhansk 37, Zaporisjtjia 60, Kherson 49, Mikolajiv 26, Sumi 22, Tjernihiv 5.
Antal evakuerede personer herfra	443.000
Per 12. september 2022 skønnes antal deporterede (bortførte) personer til	39.510

Antal berørte børn

Antal deporterede (bortførte) børn	7.461
Heraf antal returnerede hjem	55
Antal børn, der savnes	230
Antal dræbte børn	384
Antal sårede børn	750

Ødelæggelser siden Ruslands invasion den 24. februar 2022, anslået mindst:

	Antal
Beboelsesejendomme med lejligheder	15.300
Beboede huse	115.900
Virksomheder	388
Butikker	1.991
Børnehaver	798
Hospitaler og sundhedsklinikker	934
Bygninger indenfor kultur	915
Apoteker	593
Væresteder mv.	119
Medborgerhuse	17
15% af udskolingsskoler og gymnasier	
beskadiget eller smadret	Totalt ødelagt 261
	Slemt beskadiget 2.061

Kharkiv Human Rights Protection Group rapporterede sammen med fem andre NGOer om flg. Antal (ult. september):

Flygtninge fra Ukraine	7,4 mio.
Personer deporterede til Rusland	Mellem 900.000 og 1,6 mio.
Inklusive deporterede børn	260.000
Illegalt adopterede ukrainske børn	309
Dræbte civile	7.000
Heraf dræbte børn	391
Sårede civile	5.500
Heraf sårede børn	773
Andel bombede civile mål af total	90%
Konflikt-forårsagede voldtægter	150
Ødelagte ukrainske kulturarvs objekter	500
Miljøødelæggelser	2.000
Antal lejre hvor ukrainske borgere sorteres ('filtration camps')	21

Ukraines statsanklagerinstitution har rapporteret: "Miljøet er et tavst offer for krigen":

- over 180.000 m² jord er forurenede med skadelige stoffer
- over 2 millioner m³ jord er fyldt med rester af ødelagte genstande og ammunition
- over 680.000 tons afbrændte olieprodukter under beskyddningen fører til betydelig luftforurening
- over 23.000 hektar skov brændt af raketter eller projektiler - det vil tage mindst 10 år at genoprette skovområder
- mindst 50 tusinde delfiner er døde i vandet i Sortehavet
- mere end 6 millioner husdyr dræbt
- potentiel udryddelse af hundredtusinder eller måske millioner vilde dyr
- russisk militærs erobring af Zaporisjtjia atomkraftværket er en potentiel radioaktiv trussel mod hele Europa. Ifølge økologer vil størrelsen på den potentielle udelukkelseszone ved en eksplosion være op til 30.000 km².

Stalin, Putin og Patriarken – og kampen om Ruslands og Ukraines sjæl

Af Karsten Fledelius

Mens dette skrives, er der gået over 8 måneder siden Putins styrker "gik over Rubicon" på en såkaldt Militær Specialoperation, som åbent sigtede mod et regimeskift i nabolandet Ukraine. Sidste gang noget tilsvarende fandt sted, var ved Sovjetunionens invasion af Afghanistan i 1979. Invasionen lykkedes med at etablere et regimeskift i Kabul, men førte til en langvarig krise, som var med til at lægge SSSR i graven, næsten på dato 69 år efter unionens dannelse.

Neo-kolonialisme fra Stalin til Putin

Om man vil, kan man se det som en sen gengældelse fra Lenins side på den ydmygelse, som blev ham til del for 100 år siden, den 30.-31. december 1922, da Stalin fejede sin syge leders indvendinger til side og skabte en centralistisk Sovjetunion i stedet for den union mellem 4 suveræne stater, Rusland, Ukraine, Belarus og den kaukasiske føderation (Georgien, Armenien, Azerbajdjan) som var Lenins plan. Russeren Lenin var i stigende grad kritisk over for russernes dominans, mens georgieren Stalin gik den modsatte vej og gjorde russerne til det dominerende folk i den nye union. Hvad ikke mindst Ukraine hurtigt kom til at føle.

Der er meget i det russiske regimes holdning til Ukraine – og ukrainernes reaktion – som minder om en post-kolonial konflikt. Det, Stalin gjorde i december 1922, var i virkeligheden at genoprette det imperium, Lenin ville afskaffe. Frem til 1929 var hans politik dog imødekommende over for ukrainsk kultur og sprog, men det var bl.a. for at tiltrække de ukrainere, som boede i det dengang polsk-beherskede Vestukraine. Fra 1930 ændrede hans politik sig, i takt med den forcerede industrialisering, som forfordelte industri- og minearbejderne på

bekostning af bønderne, der blev presset både til oprettelse af kollektivbrug og til levering af landbrugsprodukter til lave priser. Undertrykkelse af og rovdriften på det ukrainske bondesamfund førte til den voldsomme hungersnød, som ukrainerne i dag husker som "Holodomor", et folkedrab. Det er nærliggende at betragte Ukraine før Anden Verdenskrig som et gigantisk kolonimråde, som leverede landbrugs- og industriprodukter til udvikling af ledarnationen Rusland – udvidet mod vest med Vestukraine efter Polens fjerde deling i 1940.

Der er et nært kulturelt fællesskab mellem russere og ukrainere, der er manifesteret i den fælles religion, ortodoks kristendom, og et sprogligt slægtskab, som kan sammenlignes med forholdet mellem dansk og svensk. Hertil kommer, at alle ukrainere tidligere har lært russisk i skolen, og at der har været mange ægteskaber mellem ukrainere og russere. Man kan imidlertid ikke slutte fra sprog og familiebånd til sindelag. Befolkningen i Ukraine har gennem flere århundreder været meget blandet, også sprogligt, men fælles om tilhørsforholdet til deres ofte plagede hjemland. I 2014 havde de ukrainske soldater på Krim svært ved at skyde på de uidentificerbare soldater, som besatte halvøen. Men siden kuppet på Krim og dannelsen af "folkerepublikkerne" i Donbas har stadig flere ukrainere, også med russisk som modersmål, vendt sig bort fra Moskva – et af eksemplerne er Ukraines nuværende præsident Volodymyr Zelenskyj. Det er dem, der i de russiske medier kan blive hængt ud som forrædere og forbrydere, hvis børn, ifølge en aktuell debattør på TV (som godt nok blev suspenderet), bør druknes i en flod eller spærres inde i en bygning, man brænder af! I de officielle russiske massemedier af i dag er Ukraine et landområde hvor kun russisk sprog og litteratur har eksistensberettigelse,

med henvisning til det middelalderlige "Kievskaja Rus".

Putin og kirken i Rusland og Ukraine

Det samme gælder med Moskvas øjne Ukraines kristne. Oprindeligt lå det kirkelige hovedsæde for hele den russisk-ortodokse kirke i Kyiv, med en autonom metropolit under overhøjhed af den græsk-ortodokse patriark i Konstantinopel. Men i 1589 fik tsar Boris Godunov denne til at godkende en selvstændig patriark i Moskva, som i 1686 yderligere fik overdraget overhøjheden over de ortodokse i Kyiv og andre dele af Ukraine, som på det tidspunkt var under Ruslands herredømme. Dette arrangement varede indtil 1721, hvor Peter den Store lod patriarktronen stå tom for reelt at sætte sig på den – samme år hvor han fik det russiske senat til at give ham titlen Imperator. Herefter lod tsaren kirken i hele riget styre af en slags kirkeminister, med titlen "prokurator for den hellige synode". Dette arrangement blev fortsat under imperiets efterfølgende udvidelser, og tidligere selvstændige ortodokse kirker, som den georgiske, blev annekteret samtidig med de stater, der blev indlemmet i imperiet.

Efter tsardømmets fald i 1917 fik den russisk-ortodokse kirke igen lov til at vælge en patriark, men da han døde i 1925, fulgte Stalin i Peter den Stores fodspor og lod posten være ubesat helt frem til 1943, hvor han igen hentede kirken ind fra kulden for at styrke russisk patriotisme under "Den Store Fædrelandskrig". Så 1943-1990 sad der igen en patriark i Moskva, som var patriark for alle ortodokse i Rusland, Ukraine og Belarus. (Derimod lod georgieren Stalin, trods sin forfølgelse af alle kristne frem til slutningen af 1930erne, det i 1917 genoprettede georgiske patriarkat bestå, efter at Georgien mistede sin kortvarige selvstændighed i 1921).

Mikhail Gorbatsjov var ikke troende, men lod alligevel i 1988 1000-året for Kyiv-fyrsten Vladimirs dåb på Krim fejre som Ruslands optagelse i "Det europæiske Hus". Det var i virkeligheden en understregning af den kirkelige samhørighed mellem Moskva og Kyiv. Og da den gamle patriark Pimen døde i 1990, blev det Filaret, mitropolit i Kyiv, som blev udnævnt til hans midlertidige efterfølger, og det var den almindelige forventning, at han ville blive valgt til Pimens efterfølger. Men det blev, efter hemmelig afstemning, metropolit Aleksej i Tallinn, som blev

sidste tsar og hans familie for helgener, begrundet med den tro og faste overbevisning, hvormed de havde mødt døden i 1918, blev det ikke anerkendt af Kyivkirken. Siden da udviklede der sig den praksis, at der i alle Moskva-patriarkatets kirker i Ukraine (inkl. Krim) var mindst én ikon af den henrettede tsarfamilie, mens denne var helt fraværende i de uafhængige ukrainske kirker – idet kirkerummene i øvrigt ikke var til at kende fra hinanden. Der blev gjort flere forsøg gennem nullerne og tierne på at skabe en forsoning mellem de or-

Og det til trods for, at kirke og stat formelt er adskilt i Ukraine, som i Rusland!

Det sidste er dog lige så meget en tilsnigelse som Putins påstand om, at uafhængigt Ukraine truer Ruslands sikkerhed. Forholdet mellem Moskva-patriarken og præsidenten for den Russiske Føderation er blevet tættere og tættere gennem årene, hvilket har været en integreret del af Putins politik. Grunden til det tætte forhold mellem kirke og stat blev lagt allerede af Aleksej II, der gik aktivt i brechen for Gorbatsjov efter kup-

Præsident Vladimir Putin og Patriark Kirill af Moskva og hele Rus (Vladimir Mikhailovitj Gundjajev)

valgt. Filarets reaktion var at erklære den ukrainske ortodokse kirke for uafhængig af Moskva, med ham selv som patriark. Det førte til en splittelse blandt Ukraines ortodokse, hvor mange menigheder tilsluttede sig den nye kirke, mens andre menigheder forblev tro mod Moskva. Da man i Moskva i år 2000 erklærede den

ortodokse kirker i Ukraine, men uden held. Og i 2018 gik den ukrainske præsident Porosjenko et skridt videre og fik den græsk-ortodokse patriark i Konstantinopel/Istanbul til at tilbagekalde overdragelsen til Moskva af kirken i Ukraine og anerkende Kyiv-patriarkatet som Ukraines suveræne nationale ortodokse kirke.

pet i Moskva i august 1991, opfordrede tropperne til at vende sig mod kupmagerne og insisterede på Gorbatsjovs tilbagevenden som præsident. I konflikten mellem parlament og præsident i 1993 trådte han ind som mægler. Og gennem 1990erne arbejdede han for en styrkelse af den ortodokse kirkes indflydelse

Fortsættes s. 18

i samfundet, selv om hans forsøg på at bremse vestlige "sekters" udbredelse i Rusland blev blokeret af præsident Jeltsin, som forsvarede religionsfriheden for alle. Jeltsin opretholdt et korrekt, men ikke særlig nært forhold til kirken.

Det ændrede sig i høj grad med Putins overtagelse af magten. Således var Aleksej II til stede ved den formelle indsættelse af Putin som valgt præsident i maj 2000, ved hvilken lejlighed patriarken overrakte ham en ikon af nationalhelgenen Aleksandr Nevskij, sejrherre over de svenske og tyske invasionsstyrker i hhv. 1240 og 1242. Og Putin skuffede ikke kirken – han tog fra starten del i offentlige kirkelige ceremonier i nøje overensstemmelse med de traditionelle ritualer. Og det var i høj grad på hans initiativ, at den russiske udlandskirke, som efter revolutionen i 1917-18 brød med Moskva og gav sig ind under patriarken i Konstantinopel, i 2007 anerkendte patriarken i Moskva som sit overhoved og kirkerne for første gang i 90 år holdt gudstjeneste sammen. Kirkeunionen har været en del af Putins nationalistiske identitetsprojekt Russkij Mir (den russiske verden eller den russiske fred, man kan selv vælge), der skulle slå bro mellem Rusland og den russiske diaspora i resten af verden og anerkende sidstnævntes rolle i udviklingen af russisk kultur, men samtidig forpligte den russiske diaspora på fællesskabet med "Moderlandet".

Det nye makkerpar – Putin og Kirill

I 2008 trådte Putin tilbage fra præsidentposten, men forblev som bekendt som den stærke mand i baggrunden, indtil han vendte tilbage til præsidentposten i 2012. I december 2008 døde

patriark Aleksej II uventet og fik en fornem statsbegravelse, hvori både præsident Medvedev, premierminister Putin, og Armeniens og Moldovas præsidenter deltog. En ny patriark, Kirill II, hilste Putin velkommen tilbage på præsidentposten. Han kom oprindeligt fra det vestlige Rusland, tæt ved Polens grænse, og blev ved valget i 2009 anset for at høre til den mere moderne og liberale del af kirken – især af dem, som kendte ham fra internationalt kirkeligt samarbejde. Men Kirill har som patriark vist sig som en konsekvent støtte, ikke blot af Putin, men af hele den traditionelle, storrussiske retorik, dog i en neo-kolonialistisk udformning. Ofte er han gået videre end Putin i sine udtalelser, og har igen og igen tordnet imod det angiveligt moralske fordærv i "Vesten". Og Putin har dækket over de skandaler, der har været om ham i russiske medier tilbage til den tid, hvor der stadig var ytringsfrihed i Rusland. Til gengæld undlod patriarken at kritisere præsidentens skilsmisse og hans tætte forhold til en yngre kvindelig atlet – som oprindeligt var muslim, men siden konverterede til ortodoks kristendom. Krim-annekteringen har Kirill bakket helhjertet op omkring, og den nuværende krig er i patriarkens øjne en "hellig krig" for at forsvare det "hellige" Storrusland mod et angiveligt aggressivt Vesten, som vil påtvinge dem LGBT+ og andet fordærv. Han holder sig endda ikke tilbage fra at beskyldte Vesten for at ville påtvinge Rusland satanisme og love alle, som falder i kampen for moderlandet i Ukraine, tilgivelse for alle deres synder!

Og hermed er vi faktisk igen tilbage i 1930'erne og 1940'erne. I 1938 fik film-skaberen Sergej Ejzenstein i opdrag af

Stalin at producere en film om en fyrste og helgen, som i 1242 havde forsvaret Rusland mod en tysk invasion fra vest, "Aleksandr Nevskij". Det var en invasion, man ikke kunne købe sig fri af, ifølge filmen. Det var første gang i Sovjettiden, at en kirke, den ortodokse, blev skildret som en del af den nationale identitet, om end meget diskret. Stalin lod endda filmen ende med et citat fra Matthæusevangeliet: "Den, der kommer med sværd, skal omkomme ved sværd!" Da Stalin i 1943 tillod valg af en ny patriark, var det en anerkendelse af den centrale rolle, den ortodokse kirke spiller i russisk identitet – igen et af de punkter, hvor Stalin godt nok sent ændrede kurs i forhold til Lenin, som kun tolererede den ortodokse kirkes eksistens af principielle grunde, men anså den for et udtryk for den storrussiske tradition, han var ude på at nedbryde.

Her ligger Putin altså i forlængelse af Stalin, med den forskel, at det ét-partisystem, Stalin fik i arv fra Lenin, det såkaldte "proletariatets diktatur", i dag er erstattet af det system, som af tsarerne i 1800-tallet blev beskrevet med de tre ord: "Samodjertzavlje, Pravoslavlje, Narodnost" (autokrati, ortodoksi, nationalisme), og som opretholdes af et sikkerhedsapparat, FSB, som hviler på traditionen fra tsarernes sikkerheds-tjeneste Okhrana – det organ som bl.a. stod bag de voldsomme jødeforfølgelser i anden halvdel af 1800-tallet. Dengang flygtede mange af jøderne i Ukraine og Belarus til Centraleuropa og USA, nu går der igen flygtningestrømme samme vej, dog har disse hovedsagelig ukrainsk nationalitet og er ikke nødvendigvis jøder.

MENNESKE RET & VRANG

DEN DANSKE HELSINKI-KOMITÉ FOR MENNESKERETTIGHEDER

Pseudodemokrati og mediemanipulation

Den skingre propaganda i de russiske medier har nu nået et niveau, hvor man skulle mene, at alle fornuftige mennesker måtte være stået af. Men hvor mange der reelt er stået af, er svært at afgøre i dagens Rusland. I 1991 var det russiske folk pludselig ude for voldsomme omvæltninger, for de fleste helt uventede. Den tidligere Sovjetunion blev opløst i Rusland samt et antal nominelt uafhængige stater, alle med en tilsyneladende demokratisk struktur. Men som vi har set, blev mange af de gamle vaner fra både tsartiden og sovjettiden hængende. Det må konstateres, at gennem de sidste 10 år er det begrænsede russiske demokrati blevet rullet endnu mere tilbage, og Rusland viser sig stadig mere som en tidligere imperialistisk stat, der først og fremmest længes efter svunden storhed. Skal vi på den baggrund helt afskrive Rusland som uforbederligt, som det ser ud til, at Samuel P. Huntington gjorde i sin bog "Clash of Civilizations" fra 1996 – hvor han ikke så den store forskel på det ortodokse tsardømme og det kommunistiske Rusland?

Nej, ikke nødvendigvis. Lad os lytte til, hvad oppositionspolitikeren Aleksej Navaljnyj i september i år har haft held til at få smuglet ud fra sin straffekoloni, hvor han stadig afsoner sin helt urimelige, og urimeligt lange fængselsstraf, reelt for at hænge Putin og Medvedev ud for korrupktion og gøre dem til grin. Navaljnyj ser det som den gode nyhed, at "den blodtørstige optagedhed af nødvendig russisk dominans over Ukraine slet ikke er udbredt uden for magteliterne, uanset hvilke løgne regeringsvenlige sociologer måtte komme med." Krigen har fået Putins popularitetsniveau til at stige i meningsmålingerne ved, ifølge Navaljnyj, "at super-mobilisere den imperialt-sindede del af befolkningen" som kan bringes til at skubbe de stadige bekymringer over interne problemer i baggrunden og sige: "Hurrah vi er tilbage i spillet blandt de store, man regner igen med os!" Men de aggressive imperialister udgør ikke et flertal af vælgerne, og den overbeviste minoritet har brug for en stadig forsyning af propaganda

for at opretholde deres opfattelser. For Navaljnyj sidder det virkelige onde dybere: Det ligger i selve den autoritære præsidentstyreform, som er en direkte fortsættelse af tre århundreder med diktatoriske herskere. Kun et parlamentarisk system baseret på regulære og uvilddigt kontrollerede demokratiske valg vil efter hans mening kunne gøre Rusland til et normalt og moderne fredeligt land.

Er det så en urealistisk drøm? Parlamentarismen har jo haft ringe kår i Rusland hidtil, faktisk højst fungeret fra 1907-11 og 1991-93 i nyere tid. Og af de

eks-sovjetiske stater er det kun de baltiske lande, som i dag ligger helt på linje med stater som de nordiske. På den anden side er netop disse staters succes den største trussel mod Putins system, som i dag i høj grad er baseret på den udbredte korrupktion, centreret om lederne, som Navaljnyj selv har påpeget i sine Medvedev- og Putin-kritiske dokumentarfilm. Derfor har det været så vigtigt for regimet at bruge krigen til helt at undertrykke den ytringsfrihed, som skulle være garanteret ifølge landets forfatning, igen et træk som Putins Rusland har til fælles med Stalins Sovjetunion.

Religiøs legitimation

Den mest foruroligende analogi til Putins Rusland som krigsførende magt er, måske overraskende, Hitler-Tysklands brug af religion som argument for den radikaliseret af krigsførelsen, som blev lanceret under devisen "Totaler Krieg" efter den tyske 6. Armés overgivelse til den Røde Hær den 2.2.1943. Hitler havde ellers siden september året før tordnet om, at Stalins by snart ville miste sit navn, men efter armeens kapitulation var han i længere tid helt tavs.

Så kaldte propagandaminister Joseph Goebbels et udpluk af den tyske befolkning sammen til stormøde i Sportspalast i Berlin og holdt en lang, lidenskabelig og især mod englænderne bidende sarkastisk tale, hvis højdepunkt var et spørgsmål til forsamlingen: "Vil I den totale krig. Vil I den mere total end I overhovedet kan forestille jer?" og efter det entusiastiske svar "Ja" fortsatte Goebbels blandt andet med ordene: "Vi vil gå ind i denne krig som til en gudstjeneste!". Senere, så sent som i sin radio-nytårstale den 1.1.1945, påkaldte Hitler selv "Allvater Gott", som han regnede med nu endelig ville give det hårdt prøvede tyske folk sejren, den sejr som det havde gjort sig så værdig til!

Udtalelser af denne art viser en farlig desperation, som sætter normal fornuft til side, både hvad angår egne og modpartens menneskelige omkostninger. Japanernes Kamikaze-fly, selvmordsbomberne, var ligeledes religiøst legitimeret, og det var først, da amerikanerne fik den japanske kejser til at frasige sig sin status som gud, at Japans kapitulation blev mulig – efter at de to første nukleare angreb havde vist alle, at USA havde styrken til total udslættelse af det japanske folk. Religion og krig er en utrolig farlig cocktail – og den bliver desværre serveret her og nu til det russiske folk.

Det er måske den største risiko i den nuværende situation. Det viser den skæbnesvangre rolle, patriarken af Moskva indtager i hele den konflikt, hvor han gør krav på at repræsentere et postuleret "Helligt Rus" under Putins og sin egen ledelse, med frakendelse af Ukraines ret til rang af selvstændig nation med sin egen kirke. Og han bakkes op af eftersnakkere i medierne og Dumaen, som hævder, at Rusland må vinde, for ellers går kristendommen og dermed verden under, og så kan det hele være lige meget!

- kf

Lustration i Ukraine – et demokratisk dilemma

Af Harald Hartvig Jepsen

Parallelt med modoffensiven mod Putins erobringskrig har Ukraine indledt en krig mod kræfter i det ukrainske samfund, som med påstået finansiel støtte fra Moskva igennem en årrække har undergravet det ukrainske demokrati indefra. En appeldomstol i Lviv har hen over foråret og sommeren afsagt dom i retssager mod 16 pro-russiske politiske partier, og i skrivende stund er forbuddet trådt i kraft for 9 af disse partiers vedkommende.

Det største af de nu forbudte partier, Bojkos Opposition Platform for Liv (OPFL), opnåede 43 pladser i parlamentet ved valget i 2019. Allerede inden dommen opløste OPFL sin fraktion i parlamentet. Partiets MPer kan fortsætte som løsgængere. Flere har dannet nye grupper eller er trådt ud af politik. Valgkommissionen valgte på noget uklart lovgrundlag at sætte udnævnelsen af stedfortrædere (de næste på OPFLs partiliste) for de udtrådte parlamentsmedlemmer i bero. Også Vilkul's Oppositionsblok og Sharijs Parti, som før krigen stod stærkt i lokalpolitik med medlemmer i mange lokalråd i Øst- og Sydukraine, er blevet tvangsopløst og har fået deres aktiver konfiskeret. Mange ledende figurer i de tre partier havde en fortid i den nu landflygtige ekspræsident Janukovytsj Regionernes Parti.

Lovgrundlaget for retssagerne består dels i en beslutning af det Nationale Sikkerhedsråd og dels i en særlov vedtaget af det ukrainske parlament i april i år, som pålagde Justitsministeriet at indlede undersøgelser for statsfjendtlig virksomhed mod navngivne partier. Bevisgrundlaget for sagerne blev hastigt stykket sammen. Vægten i dommene blev i næsten alle tilfælde lagt på stærkt pro-russiske udtalelser af ledende partimedlemmer. Kun mod ét parti blev der fremlagt bevis for, at det ulovligt havde modtaget penge fra Rusland.

Utilfredsheden med, at folkevalgte fra nu forbudte partier fortsat oppebærer deres mandater, har sat gang i flere loviniciativer, som på forskellig vis søger at fjerne disse fra ukrainsk politik. Fokus er især på udrensning af alle, der i oktober 2020 blev valgt til lokalråd på disse partiers lister. Dermed er debatten om lustration (udrensning), som bølgede i Østeuropa i tiden efter kommunismens fald, igen blevet aktuel.

Ukraine indførte sin første lustrationslov i 2014. Den sigtede på at udrense Janukovytsj's folk fra statsapparatet efter den blodige Værdighedsrevolution på Majdan-pladsen. Det anslås, at loven har ført til fjernelse eller udelukkelse af henved 2.800 ukrainske embedsfolk fra offentlige stillinger¹. De nye lovtiltag vil udvide lustrationsloven til også at omfatte folkevalgte.

Ingen af de nye lovtiltag har pt. været til behandling i parlamentet, men det bliver en svær balancegang for Ukraines lovgivere. Dels skal de håndtere et stærkt folkeligt pres for udrensning af pro-russiske politiske kræfter, som konstant får ny næring fra Putins krig og forbryderiske fremfærd over for civilbefolkningen i de besatte områder. Dels skal de sikre, at lovene er i tråd med landets egen forfatning og med internationale love og aftaler, som Ukraine har tiltrådt, herunder den europæiske menneskerettighedskonvention (EMK).

Det lovforslag, som pt. diskuteres mest på parlamentets gange, foreslår at fratage mandatet fra alle, som er valgt til lokal-, by-, distrikts- eller amtsråd af partier, som domstolene nu har forbudt. Man vil også forhindre, at de pågældende genopstiller til fremtidige valg i en årrække. Det vil potentielt udelukke tusindvis af folkevalgte fra det politiske liv. Kritikken fra NGO'er og internationale organisationer går på flere forhold², men især på, at lovudkastet cementerer princippet om kollektiv skyld i ukra-

insk lovpraksis. Europarådet kritiserede netop dette forhold som problematisk, da Venedig-kommissionen i 2014 afgav betænkning om Ukraines første lustrationslov³. I 2015 pålagde den Europæiske Menneskerettighedsdomstol (EMD) i en principiel afgørelse Ukraine at udbetale erstatning til flere højstående embedsfolk, som var blevet fyret under henvisning til loven⁴. Domstolen fandt, at sagsøgernes individuelle skyld ikke var blevet bevist, og at fyringerne derfor stred mod EMK. Ukraine udbetalte erstatning, men har endnu ikke revideret lustrationsloven i tråd med anbefalingerne fra Venedig.

Under international lov er det "...fuldt foreneligt med demokrati" at foretage udrensning i et embedsværk arvet fra et udemokratisk regime. Blot skal en række kriterier være opfyldt, bl.a. at den anklagede har adgang til at anke afgørelsen, og at udelukkelsen er tidsbegrænset⁵. Ganske anderledes forholder international lov sig til spørgsmålet om udrensning af folkevalgte på grund af tilhørsforhold til et parti⁶. Med mindre der er tale om deciderede kriminelle forhold eller en person udgør en alvorlig trussel mod demokratiets beståen, gælder det, at staten bør overlade det til de forhåndenværende demokratiske institutioner at gøre op med det gamle regimes folkevalgte. Om sat til dansk: det er nok, at vælgerne har mulighed for ikke at stemme på kandidater med en (moralisk) plettet fortid, og at den frie presse og politiske modstandere under en valgkamp kan udnytte ytringsfriheden til at udskamme sådanne kandidater. Staten skal ikke à priori dømme nogle borgere ude, hvis de ellers opfylder valgbarhedsbetingelserne.

I europæisk sammenhæng er det pt. kun Letland, der aktivt benytter en lustrationslov til at forhindre opstilling af kandidater til nationale valg. Så sent som i 2018 afsagde EMD en dom, som gav Letland medhold i at nægte opstilling til lederen af det tidligere kommunistiske

parti, fru Ždanoka. Dommens præmisser fremhævede, at Letlands parlament og forfatningsdomstol til stadighed holdt loven under nøje observation og fyldestgørende havde gjort rede for, at fru Ždanoka udgjorde en trussel for det lettiske demokrati. EMD advarede dog Letland mod at fortsætte med at bringe loven i anvendelse fremover, bl.a. i lyset af "... den større stabilitet Letland nu oplever, bl.a. i kraft af landets fulde europæiske integration"⁷. Dommen, som ikke var enstemmig, understregede pointen om, at lustration af folkevalgte principielt bør overlades til 'demokratiets institutioner', samt at der skal være en udløbsdato: folk kan jo forandre sig.

I modsætning til Letland står Ukraines egen forfatning i vejen for lustration af folkevalgte. Selv om der i marts blev indført skærpede straffe for kollaboration i kriminalloven, kan disse paragraffer ikke bruges til at fjerne siddende politikere; forfatningen forbyder lovgivning med tilbagevirkende kraft. Og en forfatningsændring er heller ikke vejen frem, da grundloven ikke kan ændres, så længe Ukraine befinder sig i krigsretstilstand.

Heller ikke f.eks. retsopgøret i Irak efter Saddam-styrets fald tilbyder en løsning for Ukraine. I Irak kørte en lustrationsproces udtænkt i Pentagon og baseret på den tjekkiske lustrationslov fuldstændig af sporet og endte som et redskab til at fjerne politiske modstandere uden retfærdig rettergang, for at opnå magt med udemokratiske og voldelige midler⁸. Den mest nærliggende løsning for Ukraine – at udskyde lustrationsplanerne og tage opgøret som et led i "transitio-

nal justice" efter krigsretstilstandens ophør, er det svært at vinde gehør for i Kyiv, mens Putins krydsermissiler i skrivende stund regner ned over civile ukrainere.

De ukrainske lovgiveres lustrationsdilemma sætter også fingeren på et andet ømt punkt, nemlig at politi, anklagemyndighed og domstole ikke har ageret som uafhængige institutioner. De nu fremsatte påstande om, at ukrainske politikere og partier i en årrække reelt har været finansieret og styret fra Rusland, kunne langt tidligere have været genstand for efterforskning og dom.

Som et minimum bør de ukrainske lovgivere følge opfordringen fra flere ukrainske NGOer og internationale organisationer og sende al ny lustrationslovgivning til udtalelse i Europarådets Venedigkommission før dens endelige vedtagelse i det ukrainske parlament. Det kan medvirke til at forhindre, at de ukrainske lovgivere i deres lustrationsiver giver køb på væsentlige demokratiske principper og får sten i skoen i forhold til Bruxelles på vejen til EU-medlemskab.

Cand.mag. Harald Hartvig Jepsen er international seniorrådgiver, udsendt af Udenrigsministeriet, tilknyttet International Foundation for Electoral Systems, IFES, i Ukraine.

1 See Tom Ginsburg, Aziz Z. Huq and David Landau: "The Law of Democratic Disqualification", *California Law Review*, Vol. 111, 2023 (forthcoming), s.4.

2 Det nye lovtiltag kritiseres også for åbenlys forskelsbehandling, da MPer

og borgmestre valgt på de forbudte partiers lister går fri, da forslaget kun foreslår at udelukke partiernes medlemmer af lokale råd.

3 Venice Commission, Opinion No. 788/2014, Final Opinion on the Law on Government Cleansing (Lustration Law) of Ukraine.

4 ECtHR Application No. 58812/15, the case of Polyakh and Others v. Ukraine.

5 Se Parliamentary Assembly of the Council of Europe Doc. 7568 "Measures to dismantle the heritage of former communist totalitarian systems", 3 June 1996; samt Summary of criteria from Venice Commission, Opinion 693/2012, Amicus Curiae Brief on the Law on determining a criterion for limiting the exercise of public office, access to documents and publishing, cooperation with the bodies of the state security ("Lustration Law") of "the former Yugoslav Republic of Macedonia", s.5-6.

6 Retten til at stille op til valg er garanteret i artikel 25 b) af FNs Konvention om Civile og Politiske Rettigheder (ICCPR). I "Generel Kommentar 25 to Article 25 of ICCPR" bemærker FNs Menneskerettighedsråd, at "personer, som ellers er opstillingsberettigede til valg ikke bør udelukkes på grund af (...) politisk tilhørsforhold".

7 ECtHR Application No. 58278/00, the case of Ždanoka v. Latvia, paragraph 135.

8 Miranda Sissons and Abdulrazzaq Al-Saiedi: *A Bitter Legacy: Lessons of De-Baathification in Iraq*, International Center for Transitional Justice, March 2013.

MENNESKERET & VRANG
DEN DANSKE HELSINKI-KOMITÉ FOR MENNESKERETTIGHEDER

Rusland er ude af Europarådet, men alligevel inde: Hvad er Danmarks og de øvrige nordiske landes position?

Af Claus von Barnekow

Den 16. marts i år blev Den russiske Føderations nationalflag nedtaget uden for Europarådets hovedbygning;

Rusland var netop blevet ekskluderet af medlemsstaterne. At Rusland dermed er ude, forhindrer dog ikke, at man fortsat er inde. Hvordan skal det forstås, og hvad gøres der ved det?¹

Kan Rusland være inde og ude af Europarådet på samme tid? Ruslands repræsentation er jo nedlagt. Man har ingen ambassadør ved organisationen og deltager hverken i Ministerkomiteens eller Den Parlamentariske Forsamling arbejde. Men svaret er alligevel ja. Det kan og er Rusland - ude og inde - som fortsat bevarer et større antal stillinger i Europarådets sekretariat, men intet finansielt bidrag yder til organisationen. Det lyder forrykt, men er den skinbarlige virkelighed. Den politiske årsag er medlemsstaternes mangel på handlekraft. Den juridiske årsag er sekretariatets ulyst til i sin juridiske rådgivning at skære igennem og anbefale medlemsstaterne en klar og hensigtsmæssig stillingtagen, der både moralsk og juridisk flugter med eksklusionen og dens konsekvenser. Det er fejhed i Kierkegaards forstand, når tiden trækkes ud, når Ruslands selvforskyldte eksklusion af Europarådet kræver nødvendige opfølgende handlinger, der trækkes ud, når ansvaret skubbes videre og nedad, og når man i sin rådgivning og sine beslutninger helst ikke lægger sig ud med nogen. Det kan man virkelig kalde mangel på ledelse i en toneangivende europæisk organisation.

Spørgsmålet er nu, om man om dette vigtige europapolitiske anliggende kan forvente, at Danmarks udenrigsminister

- den nuværende/kommende - tager stilling/vil tage stilling til en så bemærkelsesværdig inkonsekvens og evt. med ligesindede fremlægge et forslag, der kan omgøre situationen? Et forslag der bringer det ekskluderede Ruslands fortsatte deltagelse i Europarådet til et de facto ophør?²

Lad os se nærmere på problemstillingerne, idet der henvises til udenrigsministerens tilkendegivelse af, at "Europarådet er mere vigtigt og nødvendigt end nogensinde før med fælles principper og værdier, som vi må værne om".³

Hvordan værner "vi" så om Europarådet i de to nævnte tilfælde?

I maj måned henviste et medlem af Europarådets Parlamentariske Forsamling (PACE), som har en rådgivende og udsørgende funktion over for Ministerkomiteen, til Ruslands eksklusion af Europarådet. Han spurgte, hvorvidt de skønnede henvendte 80 embedsmænd/kvinder med russisk statsborgerskab eller dobbelt statsborgerskab under disse omstændigheder kunne forblive i organisationen. (Det bemærkes, at siden Ruslands annekstion af Krim, har ganske mange russiske ansatte søgt og fået fransk statsborgerskab).

I slutningen af september fik spørgeren følgende svar, hvor der henvises til den forestillede virkelighed, ikke virkeligheden. Svaret lød, at budgetmæssige og personalemæssige konsekvenser af Ruslands udtræden overvejes, men der erindres om, at medarbejderne er internationale embedsmænd/kvinder, som alene handler i organisationens interesse over for hvem, man har erklæret sin loyalitet. I udførelsen af deres pligter er embedsmændene/kvinderne uafhængige af enhver regering og interesser, meddeltes det.

Konkret oplystes, at der var 98 medarbejdere med russisk statsborgerskab, heraf var der 31 som alene havde russisk statsborgerskab. Supplerende kan oplyses, at af disse er 12 i chefklassen, den højst placerede embedsmand har i omkring 10 år varetaget stillingen som øverste politiske rådgiver for generalsekretæren og ledelsen. Politisk rådgiver! En person, hvis indsigt i og forståelse af det europæiske politiske system, hvor EU er det centrale omdrejningspunkt, er spejlblank. Derimod har indsigten i russiske forhold, interesser og forbindelseslinjer bagud givet strålende muligheder for at påvirke sekretariatets ledelse.

I det vægtløse svar fra Ministerkomiteen anføres temmelig indlysende, at generalsekretæren vil følge organisationens regler, som inkluderer afslutning af ansættelsesforhold og undladelse af kontraktfornyelse i overensstemmelse med reglerne på området. Hvad det så indebærer konkret i situationen med Rusland, må man gætte sig til. Svaret afsluttes med en bekymrende udtalelse: Ministerkomiteen vil fortsat følge udviklingen "af hensyn til de højeste standarder for international offentlig tjeneste."

Her er det på plads at fælde en tåre over det ædle og ønskværdige formål.

Nu er drøftelser i Ministerkomiteen velbevarede hemmeligheder, men dette svar, som formentlig er et kompromis, kan næsten give anledning til at frygte, at der åbnes en bagdør til at fastholde nogle russiske embedsmænd uanset deres utvivlsomme kontakter til hjemlandet, hvad man ikke kan eller vil sige højt. Hvis interesser skulle russiske embedsmænd i sekretariatet tjene? Er der i givet fald virkelig ingen, som ser et sikkerhedsmæssigt problem heri? Den russiske repræsentations pleje af russisk ansatte

i sekretariatet var i min tid systematisk, åben og sås i cafeer i organisationen. Det har næppe været kost- eller ferieplaner, der drøftedes. Især efter annekstionen af Krim, var der korridorssnak om, hvem på den russiske repræsentation og i sekretariatet, der mon havde bijob i FSB.

Er Ministerkomiteens svar mundsvejr eller velovervejet? Det fremgår således af Europarådets sekretariats regelsæt, at udvælgelsen af medarbejdere bl.a. skal ske under behørig hensyntagen til en retfærdig geografisk fordeling. Er det moralsk forsvarligt og i overensstemmelse med bestemmelserne, at Frankrigs ansættelseskvote også skal omfatte russere, som har dobbelt statsborgerskab? En retfærdig geografisk fordeling betyder i sagens natur mellem stater, der er medlem af Europarådet. Hvad er ellers meningen? Det fremgår da også af bestemmelserne, at en medarbejder skal være statsborger i en stat, der er medlem af Europarådet. Russiske embedsmænd med dobbelt statsborgerskab har næppe undladt at tænke den tanke, at et fransk statsborgerskab kunne komme dem til undsætning, når de nu ikke ønsker at vende tilbage til det forjættede fødeland. Løsningen kunne efter en individuel sikkerhedsundersøgelse - foretaget af de franske myndigheder - være, at de kvalificerede russere, der har frasagt sig deres russiske statsborgerskab, kan forblive.

Fra personale sammensætning til russisk deltagelse i arbejdet.

Europarådets vidtfavnende arbejde - på områder som menneskeret og strafferet af største betydning for EU - er bl.a. udmøntet i mere end 224 traktater/konventioner. Dvs. aftaler mellem stater, der vedtager og varetager et veldefineret og præciseret fællesskab på et givet område, f.eks. Den Europæiske Menneskeretshedskonvention.

Den seneste - nr. 224 - er en tillægsprotokol (aftale) til Europarådets medlemsstaters strafferetlige konvention - nr. 185 fra 2001 - om bekæmpelse af cyberkriminalitet. 45 af Europarådets nuværende 46 medlemsstater har ratificeret.

Da Rusland var medlem af Europarådet, ønskede man ikke at deltage, Rusland fandt, at konventionen krænkede staters suverænitet ved at tillade grænseoverskridende samarbejde. Rusland arbejder dog i FN for en sådan konvention! 22 stater uden for Europarådet har ratificeret Europarådets konventioner om cyberkriminalitet.

Og nu skal der spidse øren. Denne konvention er en af de såkaldt "åbne" konventioner, hvor medlemsstater uden for kredsen af Europarådets medlems-

Men er dette et problem? Hvis Rusland fortsat deltager i åbne konventioner, så må hensigten vel være at overholde dem sammen med andre medlemsstater? Ideelt set ja. Konventioner er jf. traktatretten mellem stater og Europarådets rolle mere tekniske. Men russisk deltagelse er under den nuværende europapolitiske krise hverken troværdig eller hensigtsmæssig. Den vanskeliggør eller umuliggør et givet samarbejde eller dets udvikling. Ganske meningsløst er, at evt. russiske repræsentanter modtager refusion for omkostninger til møder i rele-

Europarådet den 13. oktober 2022 præsident Zelenskij taler til PACE

stater efter nærmere fastsatte regler kan inviteres til at tilslutte sig.

Hvordan stiller det Rusland?

En umiddelbar optælling tyder på, at Rusland fortsat er med i omkring 40 åbne konventioner. Det kan være svært at forstå, men det kan forklares. De lukkede konventioner kræver medlemskab af Europarådet. Det har Rusland ikke mere, de åbne gør ikke, og derfor er Ruslands status nu ændret fra medlem af Europarådet til europæisk "ikke-medlem" af de åbne konventioner. Det er uskønt. Det giver sig selv, at Rusland i dagens europapolitiske situation ikke vil blive inviteret til at deltage i åbne konventioner.

vante konventionskomiteer. Det betales over et budget, Rusland ikke bidrager til, og hvem mon betaler russiske Europarådsekskursionsmedlemmers pensioner fremover? Rigtigt gættet: de øvrige medlemsstater.

Rusland kan ikke tvinges ud af de åbne konventioner. Det, som Ministerkomiteen kunne have gjort, var midlertidigt at suspendere Ruslands deltagelse i de underliggende konventionskomiteer med henvisning til, at Rusland - som noget enestående - er ekskluderet af Europarådet. Det giver ikke politisk mening at invitere et ekskluderet Rusland til - under en krig, landet har påført en anden

Fortsættes s. 24

PACE den 13. oktober 2022 parlamentarikerne applauderer

medlemsstat - at lade sig repræsentere i nogen form for arbejde under og i organisationen. En suspension ville ikke have berørt Ruslands øvrige rettigheder eller pligter under nogen Europarådskonvention, men den Kierkegaardske fejhed greb sekretariatet i dets rådgivning, Ministerkomiteen fulgte trop og valgte denne udgang. Det russiske udenrigsministerium må more sig kosteligt.

Således anmodede Ministerkomiteen i sin lidet heroiske beslutning af 30. juni konventionskomiteerne om inden udgangen af november 2022 og på baggrund af komiteens regler mv. at vurdere og at tage stilling til omfanget af og begrænsningen i Ruslands deltagelse i den pågældende konventionskomité.

Hvorledes stillede Danmark og de øvrige nordiske lande sig til sekretariatets ryggradsløse rådgivning?

Den 13. oktober slog skæbnens ironi til jf. nedenfor. Under PACEs efterårsmøde vedtoges en resolution, hvori medlemsstaterne bl.a. anmodedes om at fremskynde oprettelsen af et særligt internationalt tribunal til at retsforfølge aggressionsforbrydelsen mod Ukraine (forslag fremsat i april i PACE til Ministerkomiteen, som hidtil ikke har reageret). Endvidere appelleredes medlemsstaternes stats- og regeringschefer om at afholde et fjerde Europarådstopmøde (forrige afholdtes i 2005) med Ruslands retlige ansvar samt bistand til Ukraine højt på dagsordenen, (jf. side 13).

Endelig erklærede forsamlingen det aktuelle russiske regime for et "terrorregime". Her slog skæbnen til, for en af de åbne konventioner, som Rusland således deltager i, er nemlig konventionen om forebyggelse af terrorisme. Arbejdet her er temmeligt profileret og har bl.a.

deltagelse af et aktivt USA. Rusland har som medlem af Europarådet ofte været en hæmsko for samarbejdets udvikling.

Hvorledes mon PACEs russiske "terrorregime" vil varetage sine interesser i forebyggelse af terrorisme?

Forfatteren henviser i øvrigt til:

1. <https://www.altinget.dk/artikel/tidl-ambassadoer-eksklusion-fra-europaraadet-giver-putin-frit-spil-til-at-underkue-befolkningen>
2. <https://www.altinget.dk/eu/artikel/tidligere-ambassadoer-europaraadets-sikkerhedspolitiske-dagsorden-skal-anskues-paa-linje-med-osce>
3. <https://www.altinget.dk/eu/artikel/jeppe-kofods-tvetydige-udtalelser-klanger-af-hykleri>

Artiklen har tidligere været bragt i Altinget.dk

Med blikket rettet mod Ukraine

Af Asbjørn Storgaard

Den danske Helsinki-Komité for Menneskerettigheder har blikket rettet mod vores nabolande i det østlige OSCE-område. Og det er der god grund til. Korruption, diskrimination og autokratiske tendenser sætter menneskerettigheder, retsstatsprincipper og demokrati under stigende pres i Ungarn, Polen, Belarus, på Balkan etc. Listen er lang og i komiteen følger vi udviklingen flere steder. Men igennem længere tid har komiteens blik særligt hvilet på Ukraine, hvor det har fulgt landets bestræbelser på at vriste sig fri af den politiske og økonomiske korruption, der så gennemgribende har belastet alle samfundslag. Vi har igennem vores monitoreringsindsatser bl.a. belyst retlige brister ved retssagen mod den forhenværende premierminister Julija

Tymosjenko i 2011, vi har analyseret udrulningen af de anti-korruptions- og decentraliseringsreformer, der fulgte i kølvandet på Euromajdan i 2014 og løbende bidraget til opbygning af demokratisk kapacitet i det ukrainske civilsamfund igennem vores internationale folk-til-folk projekter etc.

Igennem det seneste årti har komiteen opbygget en aktuel indsigt i ukraineres kamp for demokrati og transparens, tiltrukket eksperter med indgående kendskab til de multilaterale instrumenter, der kan understøtte kampen og opbygget et netværk blandt de lokale aktører, der stædigt kæmper denne kamp. Nu hvor hele verdens blik er rettet mod Ukraine og nu hvor det er klart, at Ukraines fremtid er tæt forbundet med Europas, finder komiteen det indlysende at omsætte sin viden til konkrete anbefalinger til de beslutningstagere, der kunne bidrage til

krigens ophør, til at krigsforbrydere stilles til ansvar og til at Ukraines ambition om EU-medlemskab kan indfries.

Da det polske OSCE-formandskab nu efter to års Corona-pause atter indkaldte til menneskeretskonference i Warszawa fandt bestyrelsen det hensigtsmæssigt at signalere betydningen ved vor fysiske deltagelse og i form af vores anbefalinger til medlemsstaterne.

Helsinki-Komiteen var således repræsenteret på 2022 OSCE Warsaw Human Dimension Conference ved Philip Maschke. Konferencen fandt sted fra den 26. september til den 7. oktober, hvor Philip var til stede de tre sidste arbejdsdage. Helsinki-Komiteens anbefalinger til OSCE-medlemsstaterne, som Philip leverede i plenum den 7. oktober i år, finder læseren på side 36.

MENNESKERET & VRANG
DEN DANSKE HELSINKI-KOMITÉ FOR MENNESKERETTIGHEDER

Warsaw Human Dimension Conference 2022

Af Philip Maschke

Vi har tidligere beskrevet det polske formandskab for OSCEs ønske om at sikre tilbagevenden til tidligere års menneskeretsarbejde.

Det årlige Human Dimension Implementation Meeting, HDIM, er den løbende opfølgning på OSCEs tredje dimension, menneskerettigheder, også kendt som Københavnskriterierne. De to seneste år var HDIM aflyst på grund af Corona, men i årene forinden havde især Rusland kastet grus i planlægningen af HDIM, dels ved at nedlægge veto mod enkelte emner på dagsordenen, dels ved først at nikke ja til konferencens afholdelse på et så sent tidspunkt, at det besværliggjorde en rimelig planlægningshorisont. Afholdelse

af et HDIM kræver enstemmig konsensus.

Flere forudgående OSCE-formandslande har gennem årene indkaldt til konferencer om specifikke særlige emner, såkaldte Chairman-in-Office events. Nu valgte Polen at invitere til en C-i-O konference under titlen Warsaw Human Dimension Conference på Hotel Viktoria i Warszawa, hvor vi er mødtes efter polsk invitation i mange af de forudgående år. Facaden var den samme som ved HDIM, men der var gennemført en stramning af hele 'code-of-conduct' for at besværliggøre trolde-adfærd og sikre deltagerne større sikkerhed. Enhver form for fotografering og filmoptagelse i plenum var forbudt (undtagen den officielle OSCE-fotograf) ligesom man skulle tilmelde sig talemateriale i plenarmøder elektronisk og forud via sit

ODIHR konference-password. Omfanget af arbejdsrum var også reduceret og konferencensprog med tolkning reduceret til kun engelsk og russisk. Emner var samlet i kun eet plenum per arbejdsdag mellem den 26. september og den 7. oktober, således at side events kunne fordeles over resten af dagen i god ro og orden.

Stemningen af "tyrkisk bazar" – som jeg har tilladt mig at kalde det - var derfor udtalt mindre end tidligere, ligesom de kraftige udfald og replikker mellem USA og Den Russiske Føderations repræsentanter var fraværende. Men menneskeretskonferencen er fortsat en stor 'markedsplads', en 'messe' for udveksling af oplysninger om politiske tilstande, om eksempler på disrespect for den menne-

WHDC 7. okt. 2022: ODIHR direktør Matteo Meccaci og ambassadør Michael G. Kozak, Head of US Delegation.

WHDC 7. okt. 2022: Philip Maschke leverer Helsinki-Komiteens anbefalinger i plenum.

skelige dimension, om ODIHR og andre nye undersøgelser, projekter og værktøjskasser, sammen med de uformelle og de aftalte møder mellem aktivister, organisationer, ambassader og ambassadører. Også OSCE PAs forkvinde, svenske Margareta Cederfelt deltog i år og afholdt en side event. Og EU kvitterede med ros til parlamentarikerens OSCE arbejde, herunder udarbejdelsen af Birmingham Declaration i juli 2022, der omtales i artiklen side 31f.

EU, USA og talrige medlemsstater roste og takkede Polen for at have indkaldt til konferencen og udtalte fortsat kraftig støtte til det arbejde, der foregår i alle aspekter af OSCEs indsats og institutioner. Og takkede de modige aktivister, der står frem i Warszawa for at berette om forhold i hjemlandet.

Polens fortsatte udestående med Den Europæiske Union om (fraværet af) et uafhængigt retsvæsen blev gennemgået ved en side event, men fandt ikke vej til de officielle deklamationer i plenum.

ODIHRs direktør Matteo Mecacci konstaterede i sin afrunding, at det nye koncept havde været en stærk succes med deltagelse af 1.500 deltagere, heraf 550 civilsamfundsrepræsentanter, afholdelse af 90 side events og indlevering af 340 dokumenter og udtalelser til dokumentation.

Gennemgående kommentarer gjaldt naturligvis Den Russiske Føderations brutale overtrædelser af alle aftaler, således som det er dokumenteret i den Anden Moscow Mechanism Rapport, herunder sexismen og kønsbetinget vold, den største krise i OSCEs eksistens. Om aggressorens

ansvar for civilbefolkningen henvistes til bestemmelser i Geneva Convention (oprindeligt initieret af Røde Kors) om adgang for internationale hjælpeorganisationer. Om trafficking: bortførelser og menneskehandel var under skarp kritik, herunder bortførelser af ukrainere til Rusland, voksne som børn. Moldova, Polen, Ungarn og Tyrkiet pegede på omfanget af fordrevne mennesker med hjælp behov. I plenarmøder hørtes om fortsatte grænsekonflikter mellem Azerbajdjan og Armenien, og mellem Tadjikistan og Kirgizstan.

Endelig nævntes atter en autoritær stats misbrug af Interpol, idet en azerbajdjansk journalist med bopæl og opholdstilladelse i Ukraine var blevet anholdt af polsk grænsepolitiet ved indrejse til konferencen på grundlag af en "red alert", en anholdelsesbegæring fra Azerbajdjan.

Moscow Helsinki Group: krig mod civilsamfundet

Af Philip Maschke

De russiske menneskeretsforkæmpere i Moskva Helsinki Gruppen leverede på menneskeretskonferencen i Warszawa den 5. oktober et betydningsfuldt arrangement i form af deres perspektivering af det russiske regimes fremfærd de seneste omkring 20 år.

Lad mig tage konklusionen straks: Den uprovokerede krig mod Ukraine og dermed Ruslands trussel mod freden i Europa er kun en logisk konsekvens af de kontinuerte indenlandske indgreb mod civilsamfundet, den fortsatte stramme lovgivning vendt mod borgerne i Rusland og den erfaring, 'kompetence', man har draget af invasioner, terrorbekæmpelse og andre indsatser mod nabostater siden 1990'erne.

De russiske aktivister føler, at det internationale samfund ikke i tilstrækkelig grad har lyttet til og handlet på den situation, der fra 2016 blev tildelt betegnelsen "shrinking space for civil society" – civilsamfundets indskrænkede råderum. Alvorlige sanktioner fra omverdenen er først nu i 2022 blevet iværksat ved den uprovokerede krig mod Ukraine.

I Den russiske Føderation er der i dag ikke noget råderum tilbage til et frit civilsamfund. Man føler sig isoleret fra den øvrige verden. Man oplever den værste krig mod civilsamfundet de sidste 20 år sådan som det er kommet til udtryk ved afskaffelse af frie medier, ved lovgivning rettet mod frie foreninger, ved anvendelse af systematisk hadsk kommunikation, mistænkeliggørelse og fængselsdomme uden nogen proportion.

Der er ikke længere noget uafhængigt advokatsamfund i Rusland.

Qua truslen fra Rusland betaler det internationale samfund i dag en pris for at have accepteret det russiske regimes

skridtvist voldsommere fremfærd mod ytringsfrihed, forsamlingsfrihed, foreningsfrihed, grundlæggende borgerrettigheder og dets annektering af tidligere sovjetiske områder.

Den Første (1994-96) og Den Anden Tjetjenske Krig (1999-2009) var kendetegnet ved brutal fremfærd og annekstion, men blev også ført under overskriften terrorbekæmpelse, dvs. kamp mod selvstændighedsbevægelser i Kaukasus. Efter soldater og politifolks indsatser i Tjetjenien tog de tilbage til Rusland med deres erfaringer med voldelig og kriminel fremfærd, tortur og undertrykkelse, og de modtog som tak medaljer og ros for 'gode gerninger', straffrihed blev vilkåret. Tjetjenien var deres læreplads, og metoderne har militært anvendt i alle senere aktioner som Georgien og Krim og nu i Ukraine. Også i dagens krig glorificeres hjemvendte soldater for kriminelle handlinger mod menneskeheden.

Lovgivningsinstrumenter

Der er tre hovedtyper af lovgivning vendt mod civilsamfundet: 1) Lov om udenlandske agenter, 2) lov om uønskede foreninger (strafferamme op til fire års fængsel); 3) Anti-terror og anti-ekstremist lovgivning. Sager mod oppositionspolitikeren Navalnyj føres i den tredje kategori.

Den første lovgivning vendt mod NGOer vedtoges i 2006 som et tillæg til straffeloven, til lov om offentlige foreninger, ikke-kommercielle organisationer og lukkede administrative geografiske grupper.

De gav myndighederne mulighed for 1) at nægte registrering af enhver organisation, hvis formål kunne udgøre en fare for samfundet, for politisk uafhængighed, eller den Russiske Føderations nationale interesser; 2) kræve fast bopæl for dem, der ønskede at etablere en NGO, hvorved man ville udelukke enhver udlænding eller andre uønskede; 3) kunne forbyde gennemførelse af udenlandske NGOers program-

mer, resp. forbyde formidlere af penge til lokale afdelinger; 4) kræve at foreninger i ubegrænset omfang skulle redegøre for økonomi og daglig ledelse mm.

I 2009 indførte præsident Medvedev en mildning for 'ikke-kommercielle organisationer', så NGOer ikke kunne forbydes at blive registreret og kravene om dokumentation blev mildnet.

Efter at Putin var indsat som præsident i sin tredje periode vedtoges i juli 2012 loven om "udenlandske agenter" med ikrafttræden november 2012. Kernen er, at enhver organisation, der modtager støtte fra udlandet og udfører politiske aktiviteter, skal registreres og er underlagt streng kontrol. Herunder skal foreningen f.eks. på enhver publikation og hjemmeside vise, at den er en udenlandsk agent. Foreningerne er underlagt strenge regler om regnskabsrapportering og de kan blive udsat for hyppige og tilfældige finanskontrolbesøg. Foreninger skal registrere sig som udenlandsk agent, uanset omfanget af samarbejdet med en organisation udenfor Rusland. Det er myndighederne, der afgør, i hvilket omfang en forening falder ind under de forskellige krav.

Især religiøse organisationer er dog ikke omfattet af denne lov.

I maj 2015 indførtes ny lovgivning om uønskede organisationer. Den var især rettet mod organisationer, der modtog støtte fra Europa eller USA.

I 2019-2020 i forbindelse med Covid-19 indførtes forsamlingsforbud, der er blevet anvendt bredt, og som ikke siden er blevet ophævet. Der skal søges om godkendelse af enhver større forsamling, og tilladelse gives sjældent.

Lovgivning 2021-2022

Medio 2021 indførtes en ny straffelov efter vedtagelsen af en ny forfatning med nye strafferammer for udenlandske agenter/uønskede organisationer. Forræderi

mod staten blev nyformuleret. Loven om uønskede organisationer blev udvidet. Det hedder heri, at enhver russisk borger eller russisk organisation har forbud mod at deltage i aktiviteter i nogen fremmed NGO inden for eller udenfor Rusland, som af Rusland betragtes som uønsket. Fra 1. oktober fik Rosfinmonitoring, den finansielle kontrolmyndighed, til opgave at monitorere samtlige finanstransaktioner fra en række lande. Rosfinmonitorings formål er angiveligt at bekæmpe hvidvask af penge, finansiering af terrorvirksomhed og anden finanskriminalitet. Den fører lister over personer, der anses tilknyttet til terrorvirksomhed.

I december 2021 indførtes offentlige lister over statens fjender i fire kategorier, hvor man også som familiemedlem til en politisk aktivist kan ende på en sådan liste.

Efter den 24. februar 2022 indførtes forbud mod at omtale den specielle militære operation i Ukraine som "krig" eller kritisere den, med strafferamme op til 12 års fængsel. 64 medier er blevet lukket. Al information er regimekontrolleret. Rusland har afsendt et stort antal anmodninger om fjernelse af google indhold.

Pludselig gav lovstrammingerne i 2021 en vis mening, de stramminger, man måske havde troet skulle ses i sammenhæng med situationen i Belarus (pt. 1.300 politisk fængslede). Der er afsagt cirka 2.500 administrative afgørelser om bøder (fra ca. 4.000 dkr.), der er rejst omkring 800 tiltaler efter Loven om forbud mod anti-krigs-udtalelser efter den 24. februar, der føres pt. 12 sager og der er kendskab til 4 domsafsigelser. En skolelærerinde blev idømt 5 års fængsel plus 3 års fradømmelse af retten til at udøve lærergerningen for at have fortalt sin klasse, at BBC havde rapporteret om bombing af Mariupol. Der sker også vilkårligheder: Et byrådsmedlem havde undsagt loven og var idømt 7 års fængsel, men en appeldomstol ændrede siden dette til én måned.

I juli 2022 indførtes en helt ny samlet struktur for denne lovgivning: såvel enhver privat person, som individuel er-

hvervsdrivende organisation kan erklæres at være under udenlandsk indflydelse som udenlandsk agent og derfor skulle holdes under opsyn. Det er nu enklere at definere, hvem der ikke kan være udenlandske agenter: Lærere, universitetsundervisere, offentlige embedsmænd mv.

I denne ny lov er begrebet politisk aktivitet formuleret meget bredt og giver derfor vid mulighed for myndighedernes fortolkning og anvendelse.

Der var primo oktober 2022 488 politiske fængslede i Rusland.

De russiske menneskeretsforkæmperes situation.

Aktivisterne fortalte, at de nu kun har få midler til at monitorere situationen i Rusland. De er også svagt finansieret.

Aktivisterne opfordrer det internationale samfund til ikke at tabe situationen i Rusland og Ukraine af syne, til at fortsætte monitoreringen af Den russiske Føderation efter principperne i OSCEs Anden Moscow Mechanism Report og til at stå sammen om at forfølge og dømme Ruslands kriminelle adfærd i Ukraine. Denne krænker både OSCEs første dimension: sikkerhed i OSCE-regionen og den tredje dimension: den menneskelige.

De peger på Den russiske Føderation som et klart eksempel på, hvad det vil sige, at en autoritær stat indskrænker civilsamfundets råderum. Og opfordrer atter til at arbejde for, at denne udvikling standses.

[Sidste: I Belarus er der pr. 1. december 1.448 politisk fængslede].

Nobels Fredspris 2022

Af Philip Maschke

Den 7. oktober tildelte Nobelkomiteen i Oslo årets Fredspris til tre aktive menneskeretsaktivister: advokat Ales Bialiatski, grundlægger af og formand for Viasna i Belarus, foreningen Memorial i Rusland, og Center for Civil Liberties i Ukraine. Alle velkendte for os i Den Danske Helsinki-Komité og medlemmer af paraplyorganisationen Civic Solidarity Platform. Bialiatski er en utrættelig aktivist, der pt. desværre ligesom 1.300 andre belarussere sidder fængslet for sin politiske virksomhed uden at være stillet for en dommer i en retssag. Han deltog i den spirende demokratibevægelse i Belarus i midten af 1980'erne, grundlagde Viasna i 1996, og sad fængslet fra 2011 til 2014. Alle tre organisationer har gennem en årrække arbejdet for at fremme demokrati, menneskerettigheder og retfærdig rettergang.

For os kunne en sådan tildeling have fundet sted for år tilbage, men timingen må ses i sammenhæng med de aktuelt triste begivenheder, og dagen var så vidt velvalgt, idet tildelingen blev bemærket af Frankrigs ambassadør ved det afsluttende plenum den 7. oktober ved menneskeretskonferencen i Warszawa.

Memorial blev stiftet i Sovjetunionen i 1987 for at dokumentere undertrykkelsen under det kommunistiske regime. Blandt stifterne var Fredsprismodtager Andrej Sakharov og menneskeretsadvokat Svetlana Gannusjkina. Efter Sovjetunionens fald voksede Memorial til at være Ruslands største menneskeretsorganisation, hvor man systematisk dokumenterede politisk undertrykkelse og brud på menneskerettigheder.

Center for Civil Liberties blev grundlagt i Kyiv i 2007 og arbejder for at gøre Ukraine til et land baseret på retsstat, et stærkt civilsamfund og et velfungerende demokrati. Aktuelt arbejder foreningen med at dokumentere de russiske krigsforbrydelser mod den ukrainske civilbefolkning.

Nobelkomiteen ønsker med denne tildeling at ære tre fremtrædende ildsjæle, der arbejder i Alfred Nobels vision om fred og forbrødring mellem stater ved at kæmpe for demokrati, menneskerettigheder og fredelig sameksistens i de tre nabolande Belarus, Rusland og Ukraine. "Set under ét viser disse organisationer civilsamfundets betydning for fred og demokrati".

førelse i Ukraine, undertrykkelsen af civilsamfundet i Belarus, og præsenterede IAPBs arbejde, International Accountability Platform for Belarus, der til dato har samlet 20.000 dokumenter med ½ mio. emner fra åbne kilder under ledelse af Dignity.

Mandag den 3. oktober tog OSCE PAs nye særlige repræsentant for politiske fanger, det amerikanske medlem af Repræsentanternes Hus Steve Cohen, næstformand i kongressens U.S. Helsinki Committee, situationen med de omkring 500 politiske fængslede i Rusland og de omkring 1.300 politisk fængslede i Belarus op ved Warsaw Human Dimension Conference.

Ales Bialiatski og Helsinki-Komiteens Margareta Kepinska Jakobsen ved Bialiatskis løsladelse i 2014.

Den 28. september blev situationen i Belarus belyst ved et arrangement i Warszawa tilrettelagt af medlemsstaterne Danmark, Tyskland og United Kingdom, hvor bl.a. Jens Modvig, Dignity, Wolfgang Benedek, OSCE rapporteur om menneskerettigheder i Belarus og FNs specialrapporteur Anaïs Marin talte. Man påtalte Belarus' assistance til den russiske krigs-

Kilder:

<https://www.nobelprize.org/prizes/peace/2022/press-release/>

<https://www.civicsolidarity.org/article/1885/civic-solidarity-platform-statement-award-2022-nobel-peace-prize-three-members-platform>

OSCEs monitorering af krigen og anbefalinger til medlemsstaterne

Af Philip Maschke

Hvad kan det internationale samfund gøre, hvad kan OSCE eller har OSCE gjort omkring Ruslands krig i Ukraine?

Som beskrevet i andre artikler i dette blad er mange nået til den erkendelse, at Ruslands aggressive fremfærd i Ukraine kan ses i en 20 år lang politisk sammenhæng under Vladimir Putins regime.

Vi ser også, at sammenholdet i det øvrige Europa i høj grad holdes på plads inden for rammerne af Den Europæiske Union, også i en situation, hvor statschefer fra enkelte medlemslande rejser rundt og holder topmøder. Men hvad med OSCE, regionens sikkerhedsorganisation? Den er jo til stede i de enkelte institutioner med ODIHRs manualer og uddannelsesprogrammer og med Repræsentanten for Frie Mediers arbejde m.fl. Men den har det svært, hver gang de vigtige beslutninger skal træffes på basis af konsensus mellem staterne, og SMM, den stort anlagt Speciel Monitoring Mission i Ukraine måtte jo indstilles på den konto. Det egentlige årlige ordinære Human Dimension Implementation Meeting har der heller ikke kunnet findes enighed om de senere år.

Det må så noteres, at såvel de enkelte medlemsstater som USA og Den Europæiske Union udtalte deres store fortsatte påskyndelse af organisationens hele mandat og forhandlingsplatform sammen med deres tilfredshed med det polske formandskabs indkaldelse til årets "Chairman-in-office" Human Dimension erstatningskonference.

Et helt centralt dokument i konferencens forhandlinger var Den Anden Moscow Mechanism Rapport eller mere korrekt: OSCE Moscow Mechanism's mission of experts entitled 'Report on Violations of International Humanitarian

and Human Rights Law, War Crimes and Crimes Against Humanity Committed in Ukraine (1 April – 25 June 2022)'. Den er på 115 tætskrevne sider.

Det er denne mulighed en gruppe af medlemsstater kan samle sig om at anvende: indlede monitorering og evaluering af en enkelt medlemsstat, der optræder i strid med aftalerne. Titlen er alene begrundet i, at aftalen om at indføre denne arbejdsmulighed blev vedtaget i Moskva i 1991. Denne aftale giver de udvalgte eksperter tre uger til at forfatte en rapport.

Rapporten er såvel et lovkatalog med en systematisk redegørelse for hvilke internationale love og konventioner, der finder anvendelse i den aktuelle krig, såvel som indrapportering og dokumentation for Ruslands omfattende og forfærdelige fremfærd i Ukraine.

Det er en fuldstændig gennemgang af bestemmelser og overtrædelser af den internationale folkeret, af de internationale menneskeretskonventioner, af international strafferet og af det, der falder ind under OSCEs tredje dimension: borgernes individuelle rettigheder.

Den Anden rapport konkluderer, "at international folkeret i udstrakt grad er blevet overtrådt [af Rusland] i Ukraine. Nogle af de værste krænkelser er målrettede drab på civile, herunder journalister, menneskeretsforkæmpere, og lokale borgmestere; samt ulovlige tilbageholdelser, ulovlige bortførelser og gennemtvingne forsvindinger; storstilede deportationer af ukrainske borgere til Rusland; forskellige former for mishandling, herunder tortur, påført både civilister og krigsfanger; disrespekt for garantien for en fair retssag og indførelse af dødsstraf". Missionen har afdækket to yderligere alarmende fænomener, der ikke var indeholdt i eller givet fornøden opmærksomhed i

den første rapport: etableringen og anvendelse af såkaldte filtreringslejre såvel som Den russiske Føderations tendens til at videregive tilbageholdte personer til de såkaldte folkerepublikker, hvor man lader disse udøve egne problematiske fremgangsmåder, herunder dødsstraf, og hvorved Den Russiske Føderation overtræder sine internationale forpligtelser".

Denne anden mission har også noteret, "at den igangværende konflikt i Ukraine har en voldsomt negativ effekt på oplevelsen af økonomiske, sociale og kulturelle rettigheder, herunder retten til uddannelse, retten til helbred, ret til social sikkerhed, til kultur og retten til et sundt miljø. Det skyldes bla. de generelt omfattende ødelæggelser og afbrydelser af leverance af livsnødvendige tjenester".

Læseren må henvises til rapporten i dens fulde omfang. Jeg vil blot nævne afsnit med præcise opgørelser over skader på hospitaler og sygetransportsystem, på atomkraftværker, på Ukraines kulturinstitutioner og kirker, og endelig også de omfattende skader på skoler.

Link til rapporten:

<https://www.osce.org/odihr/522616>

OSCE Parliamentary Assembly

Den parlamentariske gren af samarbejdet i OSCE synes at holde skruen i vandet. Man kan så ønske, at parlamentarikerne kan overbevise deres respektive regeringer om at deltage aktivt og udføre de anbefalinger, de modtager. Nedenstående erklæring med resolutioner er også en central del af OSCEs arbejde, som blev påskønnet i medlemsstaternes udtalelser i Warszawa.

På sit 29. årsmøde i Birmingham i juli 2022 vedtoges en "Birmingham Declaration" såvel som 10 resolutioner om så forskellige emner som Ruslands krig, ofre for terrorisme, udfordringer i Arktis, unges

engagement i demokratiet, et adfærdskodeks for politikere i OSCE PA, en resolution om gennemførelse af FNs verdensmål, om den grønne omstilling, om bekæmpelse af vold mod kvindelige journalister og politikere, og om sikring af journalisters arbejdsvilkår i konfliktzoner. Med et lidt begrænset ordvalg kan man sige, at det er alle de udfordringer, der er forudsætninger for at menneskene kan leve gode liv i den store OSCE region.

Man kan virkelig håbe, at medlemsstaternes regeringer så også tager dette sto-

re opgavekatalog i deres hænder og følger opfordringerne og anbefalingerne.

Komiteen har i sin udtalelse til Warsaw Human Rights Conference refereret til Birmingham Declaration, især hvad angår at tage forholdsregler til at forebygge menneskehandel med flygtninge og fordrevne mennesker fra Ukraine, se side 36 – også dette et nøgletema på konferencen i Warszawa i oktober 2022.

OSCE PA udnævnte i sommers en ny, særlig rapporteur for at følge situationen

for de talrige politiske fængslede, et garvet amerikansk medlem af Repræsentanternes Hus, Steve Cohen. Han er formand for et udvalg om forfatning, borgerrettigheder og frihedsrettigheder. Han er endvidere medlem af US Helsinki Committee (som er et udvalg i kongressen) og Husets forretningsudvalg for demokrati.

Link til rapporten: <https://www.oscepa.org/en/documents/annual-sessions/2022-birmingham/4409-birmingham-declaration-eng/file>

Den ukrainske diaspora

Af Philip Maschke

Ved et interessant arrangement på menneskeretskonferencen i Warszawa i oktober diskuterede professor, dr. Maria Koinova, Warwick universitet, og Dr. Myroslava Keryk, Our Choice Foundation, Polen, den store betydning for Ukraines genopbygning, som de udvandrede og flygtede ukrainere vil udgøre: "Engaging the Ukrainian Diaspora". Dr. Koinova, der er sociolog og historiker, har udført EU-sponserede diaspora-undersøgelser og skrevet en bog herom, medens Dr. Keryk, også historiker, arbejder med støtte til flygtninge. Dr. Keryk gennemgik erfaringer fra en række store historiske udvandringsbølger, herunder bl.a. ukrainere i Canada.

Først en definition af, hvornår man kan tale om en diaspora: det er de mennesker, som med ophold i udlandet fortsat ser sig selv som forbundet med oprindelseslandet. Det drejer sig således ikke om enhver flygtning, enhver udvandrer eller enhver økonomisk migrant. Hos disse mennesker kan der være mange konflikter, f.eks. traumer som offer, men også mange potentialer. Historisk har der været udvandringsbølger, både af økonomiske migranter på jagt efter arbejde og indtægt, og som følge af politiske begivenheder som Bolsjevik revolutionen eller situationen i Tyskland i kølvandet på Anden Verdenskrig.

Mødet handlede om den lære, man kan drage af reintegration af hjemvendte flygtninge i andre kriser og hvilken (nødvendig) rolle civilsamfundet spiller i den forbindelse. Andre flygtninge ender med at vælge at blive i deres ny land.

Hvem kan formidle forandring og hvordan bør man se på diasporaen? Som sociolog påpeger Koinova, at man bør se på de enkelte individer og deres motivation. Dvs. gå bort fra en politisk og politologisk tankegang, der forventer forandring qua organisationer og deres ledelse, som ser på organisationer og magt.

Ved udvandringen til USA og Canada blev altid mænd valgt som formænd for foreningerne, mens kvinderne skulle lave bortsch og organisere godgørehedsmøder. Men aktuelt ser man i Polen, at det er kvinders initiativer, der hjælper de ukrainske flygtninge. Medens det 1,3 mio. personer store arbejdende ukrainske samfund i Polen tillige rummer it-folk og højtuddannede, der føler sig nært knyttet til den politiske udvikling i Ukraine.

Fra sin bog *Diaspora and Entrepreneurs* nævnte Koinova tre forskellige profiler: "Long-distance" er personer, der arbejder i det ny land, men føler og bevarer stærke forbindelser til hjemlandet. "Integrators" er gode til at iværksætte og organisere forbindelser mellem erhvervsfolk og civilsamfundet i de to lande. "Brokers",

mæglere, er knap så meget foregangs-mænd, men folk, der i højere grad sikrer sammenhængskraft.

De udrejste har forskellige motiver, og det drejer sig derfor om at kunne engagere den ukrainske diaspora i at bistå ved genopbygningen af hjemlandet. Det handler om at etablere programmer, hvor de udvandrede kan se for sig at kunne opnå ønskværdige mål. Aktuelt kan det være at indsamle dokumentation for de uhyrligheder, Rusland begår, og kunne levere disse oplysninger til medier i opholdslandet. En anden måde kan være anvendelse af personlige relationer til at opbygge netværk og f.eks. koncentrere sig om at gøre noget ved helt lokale forhold som genopbygning af en skole. En tredje er naturligvis remittances: at overføre penge til in casu Ukraine, dog i denne forbindelse sikre sig, at pengene lander det rette sted på den rette måde: transparens. Eller det kan være at engagere sig i genopbygning af retsvæsnat.

Budskabet var, at "policy-makers" skal se et stort antal individuelle mennesker diaspora i at bestå, at man blandt disse skal finde dem, der kan skabe netværk og kan mægle, dem, der kan skabe og lede projekter, og dem, der er gode til humanitær hjælp. Det gælder om at tænke udover etablerede politiske strukturer og udnytte et stort antal mennesker med individuelle, tværgående kontakter.

MENNESKERET & VRANG
DEN DANSKE HELSINKI-KOMITÉ FOR MENNESKERETTIGHEDER

Forbindelser

- en aktuel særudstilling på Statens Museum for Kunst i København

Af Karsten Fledelius

Forbindelser over grænser, med kulturudveksling som middel, har gennem årene været et centralt fokuspunkt for Wistifonden: Folmer og

Helle Wistis Fond for International Forståelse. Helsinki-Komiteen har gentagne gange modtaget støtte herfra til forskellige konferencer, projekter og udgivelser, senest projektet "Hegnet", et oplysningsprojekt primært målrettet til Folkeskolens ældste klasser, som er blevet finansieret af CISU og Wistifonden.

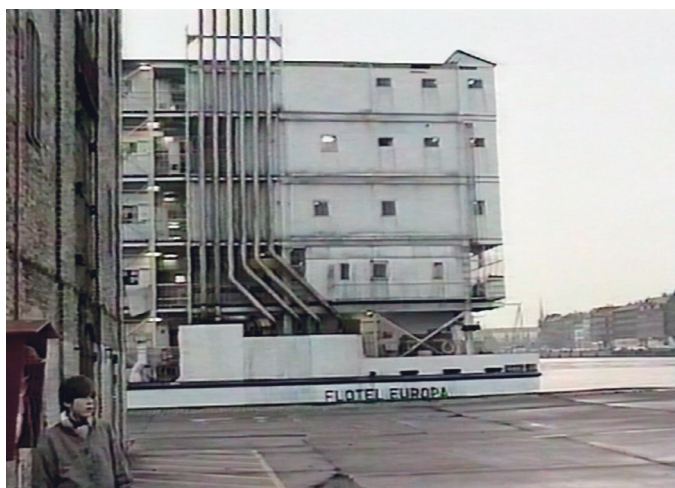
aktuelle særudstilling: "Forbindelser – danske kunstnere fra det tidligere Jugoslavien" lukker ned den 19. februar 2023, eller senere på året.

Denne udstilling, hvorfra billederne stammer, spænder over en række kunstarter, herunder en dokumentarfilm skabt af Vladimir Tomić på basis af hans egne videooptagelser som flygtning på „Flotel Europa“ i København som 12-14-årig. Den motiveres af museet således: „Som Danmarks nationalgalleri ønsker SMK at udfolde, hvordan kunsten i dag ikke ska-

bes i snæver tilknytning til en afgrænset national kultur, men ofte bliver til i udveksling mellem flere kulturer”.

Udstillingen, som rummer henvisninger også til den aktuelle krig i Ukraine, er særdeles anbefalelsesværdig og vidner om det værdifulde bidrag til det danske kultursamfund, de eksjugoslaviske danskere repræsenterer. Vi ser udstillingen som en god anledning til at fokusere på civilsamfundets og kulturlivets betydning for integration og international forståelse i en tid præget af kampen for menneskelig værdighed over for voldelige overgreb fra autoritære regimer.

Billederne er stillet til rådighed af Statens Museum for Kunst og viser et udsnit af videoinstallationen "Our Border" (2021) af den bosnisk-danske kunstner Nermin Duraković og af videoinstallationen „Flotel“ (2015) af Vladimir Tomić.

Vladimir Tomić: *Flotel Europa*, 2015, videoinstallation, © Vladimir Tomić/VISDA

Det fokuserer på migrantskæbner, mennesker på flugt for forfølgelse og fattigdom, som er strandet på grænsen til EU i det nordvestlige Bosnien, hvor de nu lever under kummerlige vilkår i udkanten af et samfund som selv – for 30 år siden – gennemlevede den værste og længste krig i Europa siden Anden Verdenskrig. Projektet, som er udført af to unge journalister og fotografer, Simon Johansen og Steffen Stubager, og publiceres af forlaget Gyldendal, søges af Helsinki-Komiteen præsenteret på en event enten på Statens Museum for Kunst inden den

Nermin Duraković: *Our Border*, 2021, videoinstallation, © Nermin Duraković/VISDA

Verden set fra Vestbalkan: Kina eller EU?

Af Philip Maschke

MenneskeRet & Vrang nr. 1/2022 beskæftigede sig indgående med perspektiver for Bosnien-Hercegovina i en større europæisk sammenhæng. Og i nr. 2/2022 kunne vi rapportere om mødeaktivitet mellem EU og de fleste politiske aktører for at håndtere Bosniens-Hercegovinas politiske kludetæppe.

Ruslands aggressive krig mod Ukraine vækker imidlertid stor bekymring – også og især på Vestbalkan. Hvor befinder Vestbalkan sig geopolitisk? Hvilke udfordringer kan identificeres? Hvor er der en sikker havn?

Redaktionen vil i denne forbindelse gøre læserne opmærksomme på et par indlæg i den serbiske Helsinki-Komités udmærkede Helsinki Bulletin.

Dels (1) en appel henvendt til EUs medlemsstater, USA og NATO fra 133 meningsdannere fra regionen under overskriften "Vestbalkans tilknytning til Den Europæiske Union er en geopolitisk og geostrategisk uundgåelighed" med en handlingsplan med udfordringer stat for stat. Vestbalkan bør aktivt tilbage på EUs dagsorden.

Find appellen her: https://www.helsinki.org.rs/index_archiva_t295.html

Dels (2) en omfattende analyse af Kinas geopolitiske skaktræk, Kinas udnyttelse af den situation, der er opstået med Ruslands angreb på Ukraine, og Kinas partnerskab med Serbien. Kina optræder ikke som rejsende i menneskerettigheder og retsstat, men med megaprojektet Belt and Road Project, der omfatter infrastrukturinvesteringer i Asien, Europa og Afrika. "Kinas position i den aktuelle internationale situation er den største udfordring".

Find analysen her: "Serbia and China – unequal (yet) still close partnership". <https://www.helsinki.org.rs/doc/HB-No163.pdf>

Warsaw Human Dimension Conference
26th September - 7th October 2022

RECOMMENDATIONS

The Danish Helsinki Committee for Human Rights strongly supports the appeal of the OSCE Parliamentary Assembly of July 6th, 2022, to "all participating states, in particular those receiving large numbers of Ukrainian refugees, to make full use of the ODIHR's updated handbook on National Referring Mechanisms and to continue and support actions to raise awareness and protect Ukrainian refugees and internally displaced persons from falling prey to human traffickers" (Birmingham Declaration and Resolutions p. 55, § 11).

The Danish Helsinki Committee further supports urgent steps towards accountability for the numerous violations of International Law as well as of human rights committed in Ukraine during this war. In this context the Committee finds it relevant to refer to the recommendation from April 2022 to the Committee of Ministers of The Council of Europe by the Parliamentary Assembly of the Council of Europe. Here the Assembly calls for the setting up of an ad hoc international criminal tribunal to hold to account perpetrators of aggression against Ukraine. We fully support this important and tangible recommendation, joining the call of the OSCE PA on "relevant OSCE structures to collect evidence of possible war crimes, crimes against humanity, genocide, or violations of international human rights law in Ukraine for use in future legal proceedings" (ibidem, §12).

Furthermore, with reference to Article 49 TEU, The Danish Helsinki Committee stresses that Ukraine's expected accession to the EU must be based on respect for the relevant procedures and conditional upon the fulfillment of established criteria – in particular the merit-based Copenhagen criteria for EU membership – notably in the areas of democracy, the rule of law, human rights, market economy and implementation of the EU acquis.

However, The Danish Helsinki Committee emphasizes that to assist the economic development of Ukraine it is important that the Free Trade Area established between EU and Ukraine in 2016 is further developed during the upcoming negotiation process. That will contribute to Ukraine's gradual integration within the EU single market and enhance sectoral cooperation during the process.

Finally, The Council of Europe, of which Ukraine is a member State, should and can play an important role in preparing the country for EU membership in the areas of Human Rights, Democracy, and the Rule of Law. The Council of Europe's current Action Plan for Ukraine 2018-2022 will hopefully be renewed for 2023-2027. Thus, the coming plan should particularly focus on assistance relevant for EU membership to the benefit of Ukraine, the OSCE participating States, the Council of Europe, and the EU.

Asbjørn Storgaard

President

The Danish Helsinki Committee for Human Rights

Bredgade 36 B 1.tv. · DK-1260 Copenhagen K · post@helsinki-komiteen.dk
Tel.: +45 3391 8118 · www.helsinki-komiteen.dk
 Den Danske Helsinki-Komité for Menneskerettigheder

Nyhedsbladet udkommer 3-4 gange årligt.
Indlæg og andre bidrag kan sendes til redaktionen:

Den Danske Helsinki Komité for Menneskerettigheder
Bredgade 36B 1.tv., 1260 København K, Tel. 33 91 81 18

E-mail: post@helsinki-komiteen.dk
Hjemmeside: www.helsinki-komiteen.dk